

Nákvæm lýsing

á

peningum, vigt, máli og fl.

í

Danaveldi og nokkrum öðrum ríkjum,

með töflum, reglum, sem einkum eru hentugar við reikning í huganum, og dæmum.

Halldór Guðmundsson

hefur íslenzkað og aukið.

Reykjavík,

prentað í prentsmiðju landsins á kostnað E. Jónssonar.

1850.

1. Samlagningartafla.

2	og	1	eru	3	3	og	1	eru	4	4	og	1	eru	5
2	—	2	—	4	3	—	2	—	5	4	—	2	—	6
2	—	3	—	5	3	—	3	—	6	4	—	3	—	7
2	—	4	—	6	3	—	4	—	7	4	—	4	—	8
2	—	5	—	7	3	—	5	—	8	4	—	5	—	9
2	—	6	—	8	3	—	6	—	9	4	—	6	—	10
2	—	7	—	9	3	—	7	—	10	4	—	7	-	11
2	—	8	—	10	3	—	8	—	11	4	—	8	—	12
2	—	9	—	11	3	—	9	—	12	4	—	9	—	13
2	—	10	—	12	3	—	10	—	13	4	—	10	—	14

5	og	1	eru	6	6	og	1	eru	7	7	og	1	eru	8
5	—	2	—	7	6	—	2	—	8	7	—	2	—	9
5	—	3	—	8	6	—	3	—	9	7	—	3	—	10
5	—	4	—	9	6	—	4	—	10	7	—	4	—	11
5	—	5	—	10	6	—	5	—	11	7	—	5	—	12
5	—	6	—	11	6	—	6	—	12	7	—	6	—	13
5	—	7	—	12	6	—	7	—	13	7	—	7	—	14
5	—	8	—	13	6	—	8	—	14	7	—	8	—	15
5	—	9	—	14	6	—	9	—	15	7	—	9	—	16
5	—	10	—	15	6	—	10	—	16	7	—	10	—	17

8	og	1	eru	9	9	og	1	eru	10	10	og	1	eru	11
8	—	2	—	10	9	—	2	—	11	10	—	2	—	12
8	—	3	—	11	9	—	3	—	12	10	—	3	—	13
8	—	4	—	12	9	—	4	—	13	10	—	4	—	14
8	—	5	—	13	9	—	5	—	14	10	—	5	—	15
8	—	6	—	14	9	—	6	—	15	10	—	6	—	16
8	—	7	—	15	9	—	7	—	16	10	—	7	—	17
8	—	8	—	16	9	—	8	—	17	10	—	8	—	18
8	—	9	—	17	9	—	9	—	18	10	—	9	—	19
8	—	10	—	18	9	—	10	—	19	10	—	10	—	20

2. Frádragningartafla.

2 frá 2 er eptir 0	3 frá 3 er eptir 0	4 frá 4 er eptir 0
2 - 3 — 1	3 - 4 — 1	4 - 5 — 1
2 - 4 eru ept. 2	3 - 5 eru ept. 2	4 - 6 eru ept. 2
2 - 5 — 3	3 - 6 — 3	4 - 7 — 3
2 - 6 — 4	3 - 7 — 4	4 - 8 — 4
2 - 7 — 5	3 - 8 — 5	4 - 9 — 5
2 - 8 — 6	3 - 9 — 6	4 - 10 — 6
2 - 9 — 7	3 - 10 — 7	4 - 11 — 7
2 - 10 — 8	3 - 11 — 8	4 - 12 — 8
2 - 11 — 9	3 - 12 — 9	4 - 13 — 9
5 frá 5 er eptir 0	6 frá 6 er eptir 0	7 frá 7 er eptir 0
5 - 6 — 1	6 - 7 — 1	7 - 8 — 1
5 - 7 eru ept. 2	6 - 8 eru ept. 2	7 - 9 eru ept. 2
5 - 8 — 3	6 - 9 — 3	7 - 10 — 3
5 - 9 — 4	6 - 10 — 4	7 - 11 — 4
5 - 10 — 5	6 - 11 — 5	7 - 12 — 5
5 - 11 — 6	6 - 12 — 6	7 - 13 — 6
5 - 12 — 7	6 - 13 — 7	7 - 14 — 7
5 - 13 — 8	6 - 14 — 8	7 - 15 — 8
5 - 14 — 9	6 - 15 — 9	7 - 16 — 9
8 frá 8 er eptir 0	9 frá 9 er eptir 0	10 frá 10 er eptir 0
8 - 9 — 1	9 - 10 — 1	10 - 11 — 1
8 - 10 eru ept. 2	9 - 11 eru ept. 2	10 - 12 eru ept. 2
8 - 11 — 3	9 - 12 — 3	10 - 13 — 3
8 - 12 — 4	9 - 13 — 4	10 - 14 — 4
8 - 13 — 5	9 - 14 — 5	10 - 15 — 5
8 - 14 — 6	9 - 15 — 6	10 - 16 — 6
8 - 15 — 7	9 - 16 — 7	10 - 17 — 7
8 - 16 — 8	9 - 17 — 8	10 - 18 — 8
8 - 17 — 9	9 - 18 — 9	10 - 19 — 9

3. Margföldunartafla.

(Litla taflan).

2	sinnum	2	eru	4
2	——	3	—	6
2	——	4	—	8
2	——	5	—	10
2	——	6	—	12
2	——	7	—	14
2	——	8	—	16
2	——	9	—	18
2	——	10	—	20
3	sinnum	3	eru	9
3	——	4	—	12
3	——	5	—	15
3	——	6	—	18
3	——	7	—	21
3	——	8	—	24
3	——	9	—	27
3	——	10	—	30
4	sinnum	4	eru	16
4	——	5	—	20
4	——	6	—	24
4	——	7	—	28
4	——	8	—	32
4	——	9	—	36
4	——	10	—	40
5	sinnum	5	eru	25
5	——	6	—	30
5	——	7	—	35
5	——	8	—	40
5	——	9	—	45
5	——	10	—	50
6	sinnum	6	eru	36
6	——	7	—	42
6	——	8	—	48
6	——	9	—	54
6	——	10	—	60
7	sinnum	7	eru	49
7	——	8	—	56
7	——	9	—	63
7	——	10	—	70
8	sinnum	8	eru	64
8	——	9	—	72
8	——	10	—	80
9	sinnum	9	eru	81
9	——	10	—	90
10	sinnum	10	eru	100

4. Deilingartafla.

				sinn.					sinn.					sinn.
2	í	0	er	0	3	í	0	er	0	4	í	0	er	0
2	-	2	—	1	3	-	3	—	1	4	-	4	—	1
2	-	4	eru	2	3	-	6	eru	2	4	-	8	eru	2
2	-	6	—	3	3	-	9	—	3	4	-	12	—	3
2	-	8	—	4	3	-	12	—	4	4	-	16	—	4
2	-	10	—	5	3	-	15	—	5	4	-	20	—	5
2	-	12	—	6	3	-	18	—	6	4	-	24	—	6
2	-	14	—	7	3	-	21	—	7	4	-	28	—	7
2	-	16	—	8	3	-	24	—	8	4	-	32	—	8
2	-	18	—	9	3	-	27	—	9	4	-	36	—	9

				sinn.					sinn.					sinn.
5	í	0	er	0	6	í	0	er	0	7	í	0	er	0
5	-	5	—	1	6	-	6	—	1	7	-	7	—	1
5	-	10	eru	2	6	-	12	eru	2	7	-	14	eru	2
5	-	15	—	3	6	-	18	—	3	7	-	21	—	3
5	-	20	—	4	6	-	24	—	4	7	-	28	—	4
5	-	25	—	5	6	-	30	—	5	7	-	35	—	5
5	-	30	—	6	6	-	36	—	6	7	-	42	—	6
5	-	35	—	7	6	-	42	—	7	7	-	49	—	7
5	-	40	—	8	6	-	48	—	8	7	-	56	—	8
5	-	45	—	9	6	-	54	—	9	7	-	63	—	9

				sinn.					sinn.					sinn.
8	í	0	er	0	9	í	0	er	0	10	í	0	er	0
8	-	8	—	1	9	-	9	—	1	10	-	10	—	1
8	-	16	eru	2	9	-	18	eru	2	10	-	20	—	2
8	-	24	—	3	9	-	27	—	3	10	-	30	—	3
8	-	32	—	4	9	-	36	—	4	10	-	40	—	4
8	-	40	—	5	9	-	45	—	5	10	-	50	—	5
8	-	48	—	6	9	-	54	—	6	10	-	60	—	6
8	-	56	—	7	9	-	63	—	7	10	-	70	—	7
8	-	64	—	8	9	-	72	—	8	10	-	80	—	8
8	-	72	—	9	9	-	81	—	9	10	-	90	—	9

5. Stóra margföldunartaflan.

1	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2	22	24	26	28	30	32	34	36	38	40
3	33	36	39	42	45	48	51	54	57	60
4	44	48	52	56	60	64	68	72	76	80
5	55	60	65	70	75	80	85	90	95	100
6	66	72	78	84	90	96	102	108	114	120
7	77	84	91	98	105	112	119	126	133	140
8	88	96	104	112	120	128	136	144	152	160
9	99	108	117	126	135	144	153	162	171	180
10	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200

---

6. Stærri margföldunartaflan.

	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
11	121	132	143	154	165	176	187	198	209	220
12	132	144	156	168	180	192	204	216	228	240
13	143	156	169	182	195	208	221	234	247	260
14	154	168	182	196	210	224	238	252	266	280
15	165	180	195	210	225	240	255	270	285	300
16	176	192	208	224	240	256	272	288	304	320
17	187	204	221	238	255	272	289	306	323	340
18	198	216	234	252	270	288	306	324	342	360
19	209	228	247	266	285	304	323	342	361	380
20	220	240	260	280	300	320	340	360	380	400

Athugasemd. Þessar tvær seinustu töflur á þannig að skilja, að tölurnar, sem eiga að margfaldast saman, standa í efstu flatröðinni og þeirri standröðinni, sem næst er vinstri hendi, en það sem út kemur, er að finna beint niður undan og út undan, t. a. m. í fyrri töflunni (5), ef maður vill vita, hvað er 7 sinnum 18, þá leitar maður að því niður undan 18 og út undan 7, og þar standa 126, er þýðir, að 7 sinnum 18 sje 126. Eins er í seinni töflunni (6), ef maður vill, t. a. m., vita, hvað margt er 17 sinnum 18, þá finnur maður 306 niður undan 18 og út undan 17, eða niður undan 17 og út undan 18, því í þessari töflu stendur allt á tveimur stöðum nema 11 sinnum 11, 12 sinnum 12, 13 sinnum 13, o. s. frv. til 20 sinnum 20 (kvaðrattölurnar), er liggja hornanna á milli.

I. Peningar.

1) Brjefpeningar (*Sedler* og *Tegn).*

1 rbd. (ríkisbankadalur) er 6 ℔ (mörk).

1 ℔ er 16 β (skildingar). (Seðlarnir gilda 1, 5, 50 og 100 rbd,. og hinir lægri *(Tegnene)* ½, 1 og 2 β. Brjefpeningar kallast og á dönsku *Repræsentativer.*

2) Silfurpeningar. (Gjaldgengir eptir tilsk. dags. 31. d. júlímán. 1818 og 18. d. desembermán. 1841).

a) Í stórgjöldum.

1 sp. (spesía) er 2 rbd.

⅔ sp. er 1 rbd. 2 ℔.

½ sp. er 1 rbd.

1 ríkisbánkadalur er 1 rbd.

⅓ sp. er 4 ℔.

1 „ríkisort“ (24 β) er 2 ℔ 6 β.

(5 ríkisort eru 1 sp.).

⅙ sp. eða 10 *Schilling Schlesw. Holst. Courant* (kúrant) er 2 ℔.

32 ríkisbankaskildingar eru 2 ℔.

32 ríkisbankaskildingar, 10 *Schill. Cour.,* eru 2 ℔.

15 skildingar í dönskum kúranti (er stendur á:

XVI *Skill. Danske)* eru 1 mark 8 sk.

b) Í smágjöldum fyrir innan 3 rbd.

$\frac{1}{6}$ *Rigsdaler* er 1 mark.

16 *Reichsbankschilling* er 1 mark.

10 skildingar í dönskum kúranti (er stendur á: XII *Skilling Danske*) eru 1 mark.

$\frac{1}{12}$ sp. eða 5 *Sch. Schlesw. H. C.* er 1 mark.

16 ríkisbankaskildingar, 5 *Schill. Cour.*, eru 1 mark.

8 skildingar í dönskum kúranti (er stendur á: VIII *Skill. Danske)* eru 12 sk.

$\frac{1}{24}$ sp. eða $2\frac{1}{2}$ *Sch. Schl. H. C.* eru 8 sk.

c) Smáskildingar.

8 *Reichsbankschill.* eru 8 sk.

4 ríkisbankaskild. eða $1\frac{1}{4}$ *Sch.* eru 4 sk.

3, 2 og 1 skildingur gilda eins.

(Athugas. Eptir tilsk. dags. 5. d. janúarmán. 1813 og 18. d. desemberm. 1841, á að vera hreint silfur í

1 sp. $\frac{14}{16}$ (14 *lödig)* [1]

$\frac{2}{3}$ sp. $\frac{14}{16}$ (14 *lödig)*

$\frac{1}{2}$ sp. $\frac{14}{16}$ ——

$\frac{1}{3}$ sp. $\frac{14}{16}$ ——

32 sk. $\frac{11}{16}$ ——

16 sk. $\frac{8}{16}$ ——

8 sk. $\frac{6}{16}$ ——

4 sk. $\frac{4}{16}$ ——

3 sk. $\frac{11}{48}$ ——

Krónur hafa ýmislegt gildi eptir silfurgæðum frá 1 rbd. 4 sk. til 1 rbd. 1 mark. (Þær eru sjaldgæfar).

Hálfar krónur eða *Justus Index* 3 mörk 6 sk. (sjaldgæfar).

3) Gullpeningar.

1 *Courant Dukat* er 3 rbd. 1 mark 3 sk.

1 *Spesie Dukat,* sem kallaður er hollenzkur dúkat er 4 rbd.

1 *Christiansd'or* eða *Fridriksd'or* er 7 rbd.

1 tvöfaldur *Fridriksd'or* er 14 rbd.

(Í *Cour Dukat* er 21 *Karat* 1 *Gran* af hreinu gulli [2], eða hjer um bil $\frac{2}{3}\frac{1}{4}$; í *Sp. Duk.* 23 *Kar.* 6 *Green*, eða $\frac{47}{48}$ af hreinu gulli, og í *Christiansd'or* eða *Fridriksd'or* 21 *Kar.*

[1]) Sbr. II. 3). [2]) Sbr. II. 4).

6 *Green,* eða $\frac{43}{48}$ af hreinu gulli).

4) Peningastærðir, sem ekki eru slegnar, en hafðar einungis í reikningi.

1 sk. er 12 ℔ (peningar).

1 sk. er 3 hvítingar.

1 gulltunna er 100,000 rbd.

1 millión er 10 gulltunnur.

5) Landaurar (á Íslandi).

1 ℭ (hundrað) er 6 vættir eða 120 álnir [1].

1 ℭ er 20 aurar.

1 vætt er 20 álnir.

1 eyrir er 6 álnir.

1 alin er 2 fiskar.

1 fiskur er 1 mörk, vegin, af smjöri, ull og tólg.

1 fjórðungur, veginn, af smjöri, ull og tólg er 20 fiskar.

1 vætt, vegin, af hertum fiskitegundum er á við 2 fjórð. smjörs.

1 fjórðungur, veginn, af hertum fiski er 5 fiskar.

1 fiskur er 4 merkur, vegnar, af hertum fiski.

Þetta sjest ljósar í þessari töflu.

Hundrað	Vætt	Fjórð. smjörs	Eyrir	Fjórð. af fiski, veginn	Alin	Fiskur	Mörk smjörs, vegin	Mörk af hertum fiski, vegin
1	6	12	20	48	120	240	240	960
	1	2	$3\frac{1}{3}$	8	20	40	40	160
		1	$1\frac{2}{3}$	4	10	20	20	80
			1	$2\frac{2}{5}$	6	12	12	48
				1	$2\frac{1}{2}$	5	5	20
					1	2	2	8
						1	1	4

[1]) I hundrað í jörðu er líka 120 áln.

(Verðlagsskráin, sem sett er á hverju ári, sýnir verðið á öllum landaurategundum í peningum, og meðalverð á 1 alin, sem á seinni árum hefur verið hjer um bil 13 sk.).

Athugas. Á Færeyjum er enn optlega hinn forni reikningsmáti við hafður eptir gyllinum (krónum), skinnum og skildingum. Eitt gyllini er 20 skinn; 1 skinn er 4 skildingar; 1 gyllini er því 5 mörk.

Í Sljesvík og á Holsetalandi er reiknað eptir *Reichsthaler* (ríkisdölum), og er hver 3 mörk, og hvert mark 16 *Schilling* (skildingar). Þar eð 1 spesía er talin 60 *Schill. Cour.*, en 1 *Reichsth. Cour.* er ekki nema 48 *Schill.*, þá flýtur þar af, að 1 *Schill. Schlesw. Holst. Cour.* er $3\frac{1}{5}$ sk., og *Rthl. Cour.* 1 rbd. 3 mörk $9\frac{3}{5}$ sk. Þar á móti er 1 *Rthl. Schl. Holst. Species - Bankó* 2 rbd.

Í Noregi er reiknað eptir spesíudölum, og er hver talinn 5 *ort*, en 1 *ort* er 24 skildingar. 1 spesíud. er 2 rbd.; 1 *ort* er 2 mörk $6\frac{2}{5}$ sk., 1 skild. er $1\frac{3}{5}$ sk.

Slegnir silfurpeningar eru: 1 spesíud., sem er 120 skild. (2 rbd.), $\frac{1}{2}$ spesíud., sem er 60 skild. (1 rbd)., $\frac{1}{5}$ spesíud., sem er 24 sk. (2 mörk $6\frac{2}{5}$ sk.). $\frac{1}{15}$ sp.d., sem er 8 skild. ($12\frac{4}{5}$ sk.), fjórskildingur ($6\frac{2}{5}$ sk.) og tvískild. ($3\frac{1}{5}$ sk.).

Slegnir eyrpeningar 2, 1 og $\frac{1}{2}$ skildings - peningar. „Bankinn“ hefur gefið út í brjefpeningum: rauða seðla, er gilda 100 spesíud., græna, er gilda 50 spesíud., gula, er gilda 10 spd., bláa, er gilda 5 spd. og hvíta, er gilda 1, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{5}$ spd. Gangverðið stenzt því nær á við peningaverðið. [1]

Í Svíþjóð er talið eptir spesíuríkisdölum, og er hver talinn á 48 skildinga, og hver skilding. 12 kringlur *(Rundstykker)*. 1 spesíuríkisdalur er 2 rbd. $1\frac{2}{2}\frac{1}{5}$ sk.

Hinn almenni gjald-

---

[1]) Þetta heitir á dönsku; Coursen er al pari eða 200.

máti er í brjefpeningum, sem hafa að mestu leyti út rýmt gull- og silfurpeningum.

Brjefpeningarnir eru:

Bankaseðlar, er gilda 8, 10, 12, 14 og 16 skild., og 2, 3 o. s. fr. ríkisdali. Þeir hafa smátt og smátt lækkað svo í verði, að 1 banka-ríkisdalur er ekki nema 4 mörk 8 sk. (danskir). Í öllum stórgjöldum er banka-ríkisdalur við hafður í reikningi; en í viðskiptum manna eru þar á móti höfð ríkisskuldabrjef *(Rigsgjelds-Valuta)*, seðlar, er gilda 16 skild., 1, 2, 10, 50 og 100 ríkisdali. Í þessum seðlum gilda 3 ríkisdalir á við 2 banka-ríkisd., og þegar gangverðið stenzt á, er 1 skildingur í ríkisskuldabrjefum á við 1 sk. danskan, og 1 ríkisd. í ríkissk., sama sem $\frac{1}{2}$ rbd. danskur.

Af slegnum gullpeningum eru til: dúkátar, er gilda 4 rbd. 1 mark 8 sk. danska; af slegnum silfurpeningum eru spesíuríkisdalir, er gilda 2 rbd. $1\frac{2}{2}\frac{1}{5}$ sk. danskan, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ og $\frac{1}{12}$ spesíud., er í sömu hlutföllum gilda á við danska peninga; tvöfaldar *Karólínur*, er gilda 1 rbd. $10\frac{2}{5}$ sk.; 10 eyrispeningar *(Öre-Stykker)*, sem gilda 1 mark $7\frac{7}{10}$ sk., 5 eyrispeningar, sem gilda $11\frac{4}{5}$ sk. Af slegnum eyrpeningum eru til: *Slanter*, er gilda 3 kringlur, tvöfaldar *Slanter*, er gilda 6 kringlur, einnig heilar og hálfar kringlur.

Dæmi.

1 mark er 16 sk., 2 mörk eru 32 sk., 3 mörk eru 48 sk., 4 mörk eru 64 sk., 5 mörk eru 80 sk., 6 mörk eru 96 sk., o. s. frv.

1 rbd. er 6 mörk, 2 rbd. eru 12 mörk, 3 rbd. er 18 mörk, 4 rbd. eru 24 mörk, 5 rbd. eru 30 mörk, 6 rbd. eru 36 mörk, 7 rbd. eru 42 mörk, 8 rbd. eru 48 mörk, 9 rbd. eru 54 mörk, 10 rbd. eru 60 mörk, 11 rbd. eru 66 mörk, 12 rbd. eru 72 mörk, 13 rbd. eru 78 mörk, 14 rbd. eru 84 mörk, 15 rbd. eru 90 mörk,

16 rbd. eru 96 mörk, o. s. frv. 100 sk. eru 1 rbd. og 4 sk., 200 sk. eru 2 rbd. og tveir 4 sk., 300 sk. eru 3 rbd. og þrír 4 sk., 400 sk. eru 4 rbd. og fjórir 4 sk., 500 sk. eru 5 rbd. og fimm 4 sk., 600 sk. eru 6 rbd. og sex 4 sk., 700 sk. eru 7 rbd. og sjö 4 sk., 800 sk. eru 8 rbd. og átta 4 sk., 900 sk. eru 9 rbd. og níu 4 sk., 1000 sk. eru 10 rbd. og tíu 4 sk., o. s. frv.

(*Athugas.*

rbd.			sk. *Cr.*
1 - er			30 - -
2 - -	1 *Rtlr.*		12 - -
3 - -	1	—	42 - -
4 - -	2	—	24 - -
5 - -	3	—	6 - -
6 - -	3	—	36 - -
7 - -	4	—	18 - -
8 - -	5	—	-
9 - -	5	—	30 - -
10 - -	6	—	12 - -
50 - -	31	—	12 - -
100 - -	62	—	24 - -
1000 - -	625	—	-
10000 - -	6250	—	-

1 *R. C.* er	1 rbd.	$57\frac{3}{5}$ β
2 - -	3 -	$19\frac{1}{5}$ -
3 - -	4 -	$76\frac{4}{5}$ -
4 *R. C.* er	6 rbd.	$38\frac{2}{5}$ β
5 - -	8 -	
6 - -	9 -	$57\frac{3}{5}$ -
7 - -	11 -	$19\frac{1}{5}$ -
8 - -	12 -	$76\frac{4}{5}$ -
9 - -	14 -	$38\frac{2}{5}$ -
10 - -	16 -	
50 - -	80 -	
100 - -	160 -	
1000 - -	1600 -	
10000 - -	16000 -	

Reglur.

Til að breyta rbd. í *Rtlr. Cour.* þarf ekki annað, en margfalda með 5, og deila með 8, og þvert á móti, til að breyta *Rtlr. C.* í rbd., á að margfalda með 8, og deila með 5. t. a. m., hvað margir *Rtlr. C.* eru 8 rbd.? 5 sinnum 8 eru 40, og 8 í 40 eru 5 *Rtlr. C.* Hvað margir *Rtlr. C.* eru 10 rbd.? 5 sinnum 10 eru 50, 8 í 50 eru 6 og gauga af 2 *Rtlr. C.*, sem eru 96 sk. *C.*, 8 í 96 eru 12 sinnum, þess vegna eru 10 rbd. sama sem 6 *Rtlr.* 12 sk. *C.* Hvað margir rbd. eru 10 *Rtlr. Cour.*? 8 sinnum 10 eru 80 og 5 í 80 eru 16 rbd.).

Reglur í landaurareikningi.

1) Margfalda þau mörk, er alinin kostar, með 10, og deil með 3, það sem út kemur eru rbd. fyrir vættina. Eða: margfalda þá sk., er alinin kostar, með 5, og deil með 24, það sem út kemur eru rbd. fyrir vættina.
2) Margfalda þá rbd., er vættin kostar, með 3, og deil með 10, það sem út kemur eru mörk fyrir alinina. Eða: margfalda þá rbd., er vættin kostar, með 24, og deil með 5, það sem út kemur eru sk. fyrir alinina.
3) Margfalda þá sk., er fiskurinn kostar, með 5, og deil með 12, það sem út kemur eru rbd. fyrir vættina.
4) Margfalda þá rbd., er vættin kostar, með 12, og deil með 5, það sem út kemur eru sk. fyrir fiskinn.
5) 1 eyrir er á jafnmarga rbd., og alinin er á mörg mörk.
6) Alinin er á jafnmörg mörk, og eyririnn er á marga rbd.
7) Hundraðið er á jafnmarga rbd., og vættin er á mörg mörk.
8) Vættin er á jafnmörg mörk, og hundraðið er á marga rbd.
9) Margfalda þá sk., er alinin kostar, með 5, og deil með 4, það sem út kemur eru rbd. fyrir hundraðið.
10) Margfalda þá rbd., er hundraðið kostar, með 4, og deil með 5, það sem út kemur eru sk. fyrir alinina.
11) Hundraðið er á jafn marga rbd., mörk og áttskildinga, eins og alinin er á marga sk.; líka kostar það jafnopt 20 rbd., eins og alinin kostar mörg mörk.

Dæmi.

1) Þegar alinin kostar 1 mark, hvað kostar þá vættin? Svar: 3 rbd. 2 mörk; (því 10 sinnum

1 er 10, og 3 í 10 eru 3 sinnum, og gengur 1 af, sem er að álíta eins og 1 rbd. eða 6 mörk, 3 í 6 eru 2 sinnum; þess vegna er vættin á 3 rbd. 2 mörk). — Ef að alinin kostar 18 sk. (eða $1\frac{1}{8}$ mark), hvað kostar þá vættin? Svar: 10 sinnum $1\frac{1}{8}$ er $10\frac{10}{8}$, sama sem $11\frac{1}{4}$, sem er að álíta rbd., mark og sk., sama sem 11 rbd. 1 mark 8 sk., þessu á að deila með 3: 3 í 11 rbd. eru 3 rbd., og ganga af 2 rbd. eða 12 mörk, þar við lagt 1 mark, sem fyrir var, eru 13 mörk, 3 í 13 mörk, eru 4 mörk, gengur af 1 mark, eða 16 sk., við þá er bætt þeim 8 sk., er fyrir voru, eru 24 sk., 3 í 24 sk. eru 8 sk.; þess vegna er vættin á 3 rbd. 4 mörk 8 sk. — Eða: ef alinin kostar 14 sk., hvað kostar þá vættin? Svar: 5 sinnum 14 eru 70, sem er að skoða sem rbd., 24 í 70 rbd. eru 2 rbd., ganga af 22 rbd., 132 mörk, 24 í 132 mörk, eru 5 mörk, ganga af 12 mörk, 192 sk. 24 í 192 sk. eru 8 sk.; þess vegna vættin á 2 rbd. 5 mörk 8 sk. — Ef alinin kostar $13\frac{1}{3}$ sk., hvað kostar þá vættin? Svar: 5 sinnum 13 eru 65, 5 sinnum $\frac{1}{3}$ er $1\frac{2}{3}$, 65 og $1\frac{2}{3}$ eru $66\frac{2}{3}$; 24 í 66 eru 2 rbd., og ganga af 18 rbd., sem eru 108 mörk, þar við bætt brotinu $\frac{2}{3}$, sem eru 4 mörk, 108 mörk og 4 mörk, eru 112 mörk, 24 í 112 mörk, eru 4 mörk, ganga af 16 mörk, 256 sk., 24 í 256 sk. eru $10\frac{2}{3}$ sk.; vættin er því á 2 rbd. 4 mörk $10\frac{2}{3}$ sk.

2) Þegar vættin kostar 3 rbd. 3 mörk 8 sk., hvað kostar þá alinin? Svar: 3 mörk 8 sk. gjörist að broti úr rbd., og er sama sem $\frac{7}{12}$, 3 sinn. 3 eru 9, 3 sinn. $\frac{7}{12}$ er $1\frac{3}{4}$, 9 og $1\frac{3}{4}$ eru $10\frac{3}{4}$; 10 í 10 eru 1 sinni,

brotið $\frac{3}{4}$ verður að álíta brot úr marki, og er því jafnt 12 sk., 10 í 12 eru $1\frac{1}{5}$; alinin er því á 1 mark $1\frac{1}{5}$ sk. — Eða: ef vættin kostar 4 rbd., hvað kostar þá alinin? Sv. 4 sinnum 24 eru 96, 5 í 96 eru $19\frac{1}{5}$ sk.; alinin er því á $19\frac{1}{5}$ sk.

3) Þegar fiskurinn er á $6\frac{3}{5}$ sk., hvað er þá vættin? Sv.: 5 sinn. 6 eru 30, 5 sinn. $\frac{3}{5}$ eru 3, 30 og 3 eru 33, er verður að álíta rbd., 12 í 33 rbd. eru 2 rbd., ganga af 9 rbd., 54 mörk, 12 í 54 mörk, eru 4 mörk, ganga af 6 mörk, 96 sk., 12 í 96 eru 8 sk.; er því vættin á 2 rbd. 4 mörk 8 sk.

4) Ef vættin er á 3 rbd. 2 mörk 4 sk., hvað er þá fiskurinn? Svar: 3 rbd. 2 mörk 4 sk. eru sama sem $3\frac{3}{8}$ rbd., 12 sinn. 3 eru 36, 12 sinn. $\frac{3}{8}$ eru $4\frac{1}{2}$, 36 og $4\frac{1}{2}$ eru $40\frac{1}{2}$; 5 í $40\frac{1}{2}$ eru $8\frac{1}{10}$ sk.

5) Ef alinin er á 17 sk. ($1\frac{1}{16}$ mark), hvað er þá eyririnn? Svar: $1\frac{1}{16}$ rbd., eða 1 rbd. 6 sk. — Ef alinin er á 1 mark, hvað er þá eyririnn? Svar: 1 rbd. — Ef alinin er $14\frac{3}{5}$ sk., hvað er þá eyririnn? Svar: 14 sk. eru $\frac{14}{16}$ mark, sama sem $\frac{7}{8}$ mark, þaðan kemur því fyrir eyrinn $\frac{7}{8}$ rbd., og þegar það er gjört að marki, koma $\frac{42}{8}$ mark, sem er $5\frac{1}{4}$ mark, (5 mark 4 sk.); brotið $\frac{3}{5}$ sk. er $\frac{3}{80}$ mark, er verður jafn stórt brot úr rbd. fyrir eyrinn, $\frac{3}{80}$ rbd. er $\frac{18}{80}$, stytt $\frac{9}{40}$ mark, og þegar það er gjört að sk., eru það $\frac{144}{40}$ sk., stytt (með 8) $\frac{18}{5}$, sama sem $3\frac{3}{5}$ sk., sem á að bæta við 5 mörk 4 sk., og verður þá eyririnn á 5 mörk $7\frac{3}{5}$ sk.

6) Ef eyririnn er á 1 rbd., hvað er þá alinin? Sv. 1 mark. — Sje eyririnn 1 rbd. 3 mörk, hvað er þá alinin? Svar: 1 mark 8 sk.

7) Ef vættin er á 20 mörk,

hvað er þá hundraðið? Svar: 20 rbd. — Ef vættin er á 21 mark 4 sk., hvað er þá hundraðið? Svar: $21\frac{1}{4}$ rbd. (21 rbd. 1 mark 8 sk.).

8) Ef hundraðið er á 32 rbd., hvað er þá vættin? Svar: 32 mörk, (5 rbd. 2 mörk). — En hvað kostar vættin, þegar hundraðið er á 26 rbd. 4 mörk, ($26\frac{2}{3}$ rbd.)? Sv.: $26\frac{2}{3}$ mörk, (4 rbd. 2 mörk $10\frac{2}{3}$ sk.).

9) Hvað kostar hundraðið, þegar alinin er á 15 sk.? Sv.: 5 sinnum 15 eru 75, 4 í 75 eru $18\frac{3}{4}$ rbd. (18 rbd. 4 mörk 8 sk.). — En, þegar alinin er á $13\frac{5}{8}$ sk., hvað er þá hundraðið? Svar: 5 sinnum 13 eru 65, 5 sinn. $\frac{5}{8}$ eru $\frac{25}{8}$, sem er jafnt $3\frac{1}{8}$, 65 og $3\frac{1}{8}$ eru $68\frac{1}{8}$; 4 í $68\frac{1}{8}$ eru $17\frac{1}{32}$ rbd., sem er jafnt 17 rbd. 3 sk.

10) Hvað er alinin, þegar hundraðið er á 23 rbd.? Svar: 4 sinnum 23 eru 92, 5 í 92 eru $18\frac{2}{5}$; alinin er því $18\frac{2}{5}$ sk. — En þegar hundraðið er á 17 rbd. 3 mörk 4 sk., hvað er þá alinin? Svar: Þessi 3 mörk 4 sk. gjörast að broti úr rbd.., og er það jafnt $\frac{52}{96}$, stytt (með 4) $\frac{13}{24}$ rbd., 4 sinnum $17\frac{13}{24}$ eru $70\frac{1}{6}$; 5 í $70\frac{1}{6}$ eru $14\frac{1}{30}$; er því alinin $14\frac{1}{30}$ sk.

11) Hvað er hundraðið, þegar alinin er 12 sk.? Sv.: 12 rbd., 12 mörk og 12 áttskildinga, og það er sama sem 15 rbd. — En ef alinin er á 1 mark, hvað er þá hundraðið? Svar: 20 rbd. — Hvað er það þá, ef alinin er á 2 mörk? Svar: 2 sinn. 20 rbd. eða 40 rbd.

II. Vigt.

(Vigtin er löguð og ákvörðuð eptir 1 teningsfeti af hreinu vatni, er tekur 32 potta, og vegur $61\frac{4}{50}$ pd. eða því nær 62 pd.

1) Verzlunarvigt.

1 *Ctn. (Centner)* er 100 pd. (pund).

1 skp. (skippund) er 20 lp. (lísipund).
1 lísip. er 16 pund.
1 pund er 32 lóð.
1 lóð er 4 kvintin.
1 vætt er 8 fjórðungar.
1 fjórð. er 20 merkur.
1 mörk er 16 lóð.
(1 vog — á Færeyjum og í Noregi — er 3 *bismer-pund.*
1 *bism.* pund er 12 pund (dönsk).
1 skp. af hör er 16 *Steen.*
1 *Steen* af hör er 20 pd., en 1 *Steen* af ull eða fiðri ekki nema 10 pd.).

Í þessari töflu er það fullkomnara.

Skp.	Cent.	Vætt	Lp.	Frð.	Pd.	Merk.	Lóð	Kvint.
1	$3\frac{1}{5}$	4	20	32	320	640	10240	40960
	1	$1\frac{1}{4}$	$6\frac{1}{4}$	10	100	200	3200	12800
		1	5	8	80	160	2560	10240
			1	$1\frac{3}{5}$	16	32	512	2048
				1	10	20	320	1280
					1	2	32	128
						1	16	64
							1	4

Reglur.

1) Pd. kostar helmingi fleiri mörk, en lóðið kostar skildinga. Eða: deil þeim sk., er lóðið kostar, með 3; það, sem út kemur, er rbd. fyrir pd.

2) Lóðið kostar helmingi færri sk., en pd. kostar mörk. Eða: margfalda þá rbd., er pd. kostar, með 3; það, sem út kemur, er sk. fyrir lóðið.

3) Lp. kostar jafnmörg mörk, og pd. kostar sk.

4) Pd. kostar jafnmarga sk., og lp. kostar mörk.

5) 1 *Centner* kostar jafnmarga rbd. og fjórskildinga, eins og pd. kostar marga sk.

6) 10falda þau mörk, er lp. kostar, og deil með 3; það, sem kemur út, er rbd. fyrir skp.

7) 3falda þá rbd., er skp. kostar, og deil með 10; þá koma út mörk fyrir lp.

8) 10falda þá sk., er pd. kostar, og deil með 3; þá koma út rbd. fyrir skp.

9) Þrefalda þá rbd., er skp. kostar, og deil með 10; þá koma út sk. fyrir pd.

10) Lp. kostar jafnopt 16 rbd., og skp. jafnopt 320 rbd., eins og lóðið kostar marga þrískildinga.

11) Pd. kostar jafnopt 4 rbd., lp. jafnopt 64 rbd. og skp. jafnopt 1280 rbd., eins og kvintinið kostar marga þrískildinga.

12) Margfalda þá rbd., mörk og sk., er fjórðungur kostar, með 8, og deil með 5; þá koma út rbd., mörk og sk. fyrir lp.

13) Margfalda þá rbd., mörk og sk., er lp. kostar, með 5, og deil með 8; þá koma út rbd., mörk og sk. fyrir fjórð.

14) Fjórð. kostar jafnopt 5 mörk, eins og mörkin kostar marga fjórskildinga.

15) Margfalda þau mörk, er vættin kostar, með 2, og deil með 3; þá koma út rbd. fyrir skp.

16) Margfalda þá rbd., er skp. kostar, með 3, og deil með 2; þá koma út mörk fyrir vættina.

17) Margfalda þau mörk, er fjórð. kostar, með 16, og deil með 3; þá koma út rbd. fyrir skp.

18) Margfalda þá rbd., er skp. kostar, með 3, og deil með 16; þá koma út mörk fyrir fjórðunginn.

(Fyrir fjórðunga og lóð gilda reglurnar 8 og 9.

Til að breyta lp. í fjórð. á að margfalda með 8, og deila með 5, og þvert á móti, má breyta fjórð. í lp. með því að margfalda með 5, og deila með 8, t. a. m. hvað margir fjórðungar eru 5 lp.? Sv. 8 sinnum 5 eru 40, 5 í 40 eru 8 sinnum; 5 lp. eru því 8 fjórð. — Hvað margir fjórð. eru 9 lp.? Sv. 8 sinn. 9 eru 72, 5 í 72 eru $14\frac{2}{5}$ sinnum; 9 lp. eru því $14\frac{2}{5}$ fjórð., eða 14 fjórð. 4 pd. — Hvað mörg lp. eru 7 fjórð.? Sv. 5 sinnum 7 eru 35, 8 í 35 eru $4\frac{3}{8}$ lp., eða 4 lp. 6 pd.).

Dæmi.

1) Hvað kostar pd., þegar lóðið kostar 2 sk.? Sv. 4 mörk. — Hvað kostar pd., þegar lóðið kostar 10 sk.? Sv. 20 mörk. — Hvað kostar pd., þegar lóðið kostar 1 mark 8 sk. (eða 24 sk.)? Sv. 48 mörk eða 8 rbd. — Hvað kostar pd., þegar lóðið kostar 12 sk.? Sv. 4 rbd. (því 3 í 12 eru 4 sinnum). — Hvað kostar pd., þegar lóðið kostar 1 mark 9 sk. (eða 25 sk.)? Sv. 8 rbd. 2 mörk (því 3 í 25 er 8 sinnum, gengur 1 af, sem er að álíta sem 1 rbd. eða 6 mörk: 3 í 6 mörk eru 2 mörk; pd. kostar því 8 rbd. 2 mörk).

2) Hvað kostar lóðið, þegar pd. kostar 2 mörk? Sv. 1 sk. — En þegar pd. kostar 1 rbd. 2 mörk (eða 8 mörk), hvað kostar lóðið þá? Sv.: 4 sk. — Hvað

kostar lóðið, þegar pd. kostar 2 rbd. 3 mörk (eða 15 mörk)? Sv. $7\frac{1}{2}$ sk. — Hvað kostar lóðið, þegar pd. kostar 6 rbd.? Sv. 3 sinnum 6 eru 18 sk. eða 1 mark 2 sk. — Hvað kostar lóðið, þegar pd. kostar 8 rbd. 2 mörk? Sv. 25 sk. eða 1 mark 9 sk. (því 3 sinn. 8 eru 24; — 2 mörk er þriðji partur af 1 rbd., og 3 sinn. $\frac{1}{3}$ er 1, 24 og 1 eru 25 sk. Líka má fara með mörkin, eptir því sem kennt er í reglunni 2). — Hvað kostar lóðið, þegar pd. kostar 18 rbd.? Sv. 3 sinn. 18 eru 54 sk. eða 3 mörk 6 sk.

3) Hvað kostar lp., þegar pd. kostar 12 sk.? Sv. 12 mörk. — Hvað kostar lp., þegar pd. kostar 1 mark 4 sk. (20 sk.)? Sv. 20 mörk.

4) Hvað kostar pd., þegar lp. kostar 5 rbd. (eða 30 mörk)? Sv. 30 sk. — Hvað kostar pd., þegar lp. kostar 7 rbd. 2 mörk (eða 44 mörk)? Sv. 44 sk. — Hvað kostar pd., þegar lp. kostar 8 rbd. 1 mark 8 sk. ($49\frac{1}{2}$ mark)? Sv. $49\frac{1}{2}$ sk.

5) Hvað kostar 1 *Centn.*, þegar pd. kostar 5 sk.? Sv. 5 rbd. og 5 fjórskildinga, eða 5 rbd. 1 mark 4 sk.

6) Hvað kostar skp., þegar lp. kostar 1 rbd.? Sv. 20 rbd. (því 1 rbd. er 6 mörk, 10 sinn. 6 eru 60, og 3 í 60 eru 20 sinnum, skp. er því 20 rbd.). — Hvað kostar skp., þegar lp. kostar 2 rbd. 3 mörk? Sv. 50 rbd. (því 10 sinn. 15 eru 150, og 3 í 150 eru 50 sinnum). — Hvað kostar skp., þegar lp. kostar 4 rbd. 1 mark (25 mörk)? Sv. 10 sinn. 25 eru 250, er $83\frac{1}{3}$ rbd. eða 83 rbd. 2 mörk.

7) Hvað kostar lp., þegar skp. kostar 30 rbd? Sv. 1 rbd. 3 mörk (því 3 sinn. 30 eru 90, og 10 í 90 eru 9 sinnum; lp. kostar því 1 rbd. 3 mörk). — Hvað kostar 1 lp., þegar skp. kostar 44 rbd.? Sv. 3 sinn. 44 eru 132, og 10 í 132 eru $13\frac{2}{10}$ sinn.; lp. kostar því $13\frac{2}{10}$ mark, $\frac{2}{10}$ mark er jafnt $\frac{1}{5}$ mark eða $3\frac{1}{5}$ sk.

8) Hvað kostar skp., þegar pd. kostar 9 sk.? Sv. 30 rbd. (því 10 sinn. 9 eru 90, 3 í 90 eru 30 sinn.; skp. kostar því 30 rbd.).

9) Hvað kostar pd., þegar skp. kostar 70 rbd.? Sv. 21 sk. (því 3 sinn. 70 eru 210, og 10 í 210 eru 21 sinni; pd. kostar því 21 sk. eða 1 mark 5 sk.).

10) Hvað kostar lp., þegar lóðið kostar 1 mark 11 sk. (27 sk. eða 9 þrískild.)? Sv. 9 sinn. 16 rbd. eða 144 rbd. — Hvað kostar þá 1 skp.? Sv. 9 sinn. 320 rbd. eða 2880 rbd.

11) Hvað kostar 1 pd.,

þegar kvintinið kostar 15 sk. (5 þrískildinga)? Svar: 5 sinn. 4 rbd. eða 20 rbd. — Hvað kostar þá 1 lp.? Sv. 5 sinn. 64 rbd. eða 320 rbd. — Hvað kostar þá 1 skp.? Sv. 5 sinn. 1280 rbd. eða 6400 rbd.

12) Hvað kostar lp., þegar fjórðungurinn kostar 2 rbd.? Svar: 8 sinn 2 eru 16, og 5 í 16 eru $3\frac{1}{5}$ sinn.; lp. kostar þá $3\frac{1}{5}$ rbd.; þegar 5 er deilt í 96 sk., fær maður út $\frac{1}{5}$ rbd., sem er $19\frac{1}{5}$ sk.; lp. kostar því 3 rbd. $19\frac{1}{5}$ sk. eða 3 rbd. 1 mark $3\frac{1}{5}$ sk. — Hvað kostar lp., þegar fjórð. kostar 5 mörk? Sv. 8 sinn. 5 eru 40, og 5 í 40 eru 8 sinn.; lp. kostar því 8 mörk eða 1 rbd. 2 mörk. — En hvað kostar lp., ef fjórð. kostar ekki nema 15 sk.? Svar: 8 sinn. 15 eru 120, og 5 í 120 eru 24; lp. kostar því 24 sk. eða 1 mark 8 sk.

13) Hvað kostar fjórðungurinn, þegar lp. kostar 1 rbd.? Svar: 5 sinn. 1 eru 5, og 8 í 5 eru $\frac{5}{8}$ sinnum, sem er að álita sem brot úr rbd., sama sem 5 sinn. $\frac{1}{8}$ rbd., en $\frac{1}{8}$ rbd. er 12, þess vegna $\frac{5}{8}$ jafnt 5 sinnum 12 eða 60 sk.; fjórðungurinn kostar því 60 sk., eða 3 mörk 12 sk. — Hvað kostar fjórð., þegar lp. kostar 2 rbd. 3 mörk? Sv. 5 sinn. 2 rbd. eru 10 rbd., 5 sinn. 3 mörk eru 15 mörk, 10 rbd. og 15 mörk eru 12 rbd. og 3 mörk, og 8 í 12 rbd. eru 1 sinni, ganga af 4 rbd. eða 24 mörk, þar við er bætt þeim 3 mörkunum, er fyrir voru, og verða þá 27 mörk, 8 í 27 mörk eru 3 sinn., og ganga af 3 mörk, sem eru 48 sk., 8 í 48 sk. eru 6 sinn.; fjórð. kostar því 1 rbd. 3 mörk 6 sk.

14) Hvað kostar fjórð., þegar mörkin kostar 12 sk. (3 fjórskildinga)? Svar: 3 sinnum 5 mörk eða 15 mörk (2 rbd. 3 mörk). — Hvað kostar fjórð., þegar mörkin kostar 10 sk. ($2\frac{1}{2}$ fjórskild.)? Svar: $2\frac{1}{2}$ sinni 5 mörk eða 10 mörk og $\frac{1}{2}$ fimmmark (10 mörk 40 sk., sem er 2 rbd. 8 sk.); fjórð. kostar þá 2 rbd. 8 sk.

15) Hvað kostar skp., þegar vættin kostar 4 rbd. 2 mörk (26 mörk)? Svar: 2 sinnum 26 eru 52, og 3 í 52 eru $17\frac{1}{3}$; skp. kostar því $17\frac{1}{3}$ rbd. eða 17 rbd. 2 mörk. — Hvað kostar skp., þegar vættin kostar 2 rbd. 3 mörk (15 mörk)? Svar: 2 sinn. 15 eru 30, og 3 í 30 eru 10 sinnum; skp. kostar því 10 rbd. — Hvað kostar skp., þegar vættin kostar 6 rbd. 2 mörk 4 sk. ($38\frac{1}{4}$ mark)? Svar: 2 sinn. $38\frac{1}{4}$ eru $76\frac{1}{2}$, 3 í $76\frac{1}{2}$ (76 rbd. 3 mörk) eru 25 rbd. 3 mörk, sem er verðið á skp.

16) Hvað kostar vættin, þegar skp. kostar 14 rbd.?

Svar: 3 sinnum 14 eru 42, og 2 í 42 eru 21 sinni; vættin kostar þá 21 mark, (3 rbd. 3 mörk). — Hvað kostar vættin, þegar skp. kostar 18 rbd.? Svar: 3 sinnum 18 eru 54, og 2 í 54 eru 27 sinnum; vættin kostar því 27 mörk (4 rbd. 3 mörk). — Hvað kostar vættin, þegar skp. er $13\frac{1}{2}$ rbd.? Svar: 3 sinnum $13\frac{1}{2}$ eru $40\frac{1}{2}$, 2 í $40\frac{1}{2}$ eru $20\frac{1}{4}$; vættin kostar þá $20\frac{1}{4}$ mark (3 rbd. 2 mörk 4 sk.).

17) Hvað kostar skp., þegar fjórðungurinn kostar 2 mörk? Svar: 16 sinnum 2 eru 32, og 3 í 32 eru $10\frac{2}{3}$; skp. kostar því $10\frac{2}{3}$ rbd. (10 rbd. 4 mörk). — Hvað kostar skp., þegar fjórð. kostar 5 mörk? Sv.: 16 sinnum 5 eru 80, 3 í 80 eru $26\frac{2}{3}$; skp. kostar því 26 rbd. 4 mörk.

18) Hvað kostar fjórð., þegar skp. kostar 32 rbd.? Svar: 3 sinnum 32 eru 96 og 16 í 96 eru 6 sinnum; fjórð. kostar því 6 mörk (1 rbd.). — Hvað kostar fjórð., þegar skp. kostar 14 rbd.? Svar: 3 sinnum 14 eru 42, og 16 í 42 eru $2\frac{5}{8}$ sinnum; fjórð. kostar því $2\frac{5}{8}$ mark eða 2 mörk 10 sk.

2) Smjörvigt.

(Smjör, kjöt, sápa, tólg, mjöl, fiskur, o. s. frv.).

1 tn. (tunna) af smjöri er 2 hálftn. eða 14 lp.
1 hálftunna er 2 kvartil eða 7 lp.
1 kvartil (tunnufjórðungur) er 2 áttungar eða $3\frac{1}{2}$ lp.
1 áttungur er 2 hálfátt. eða 28 pd.
1 hálfáttungur er 14 pund.
(Feitartunnan á að vera $4\frac{1}{4}$ teningsfet að innanrúmi).

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Tunna	Hálftunna	Kvartil	Áttungur	Hálfáttungur	Vigtin á vörunni	Vigtin á ílátinu
1	2	4	8	16	14 lp.	36 pd.
	1	2	4	8	7	20
		1	2	4	$3\frac{1}{2}$	12
			1	2	$1\frac{3}{4}$	7
				1	$\frac{7}{8}$	4

(Tunnuþriðjungur á að vega tómur 1 lp., og ílát, er taka 2 tunnur, 3 lp. 12 pd., samkvæmt tilskipun um tollgreiðslu og skipagjald í Danmörku, dags. 1. dag maímán. 1838).

Reglur.

1) Tunnan kostar jafnopt 7 rbd., eins og pd. kostar marga þrískildinga. Eða: margfalda þá sk., er pd. kostar, með 7, og deil með 3; þá koma út rbd., mörk og sk. fyrir tunnuna.

2) Margfalda þá rbd., er tunnan kostar, með 3, og deil með 7; þá koma út sk. fyrir pd.

Dæmi.

1) Hvað kostar tunnan, þegar pd. kostar 15 sk. (5 þrískild.)? Svar: 5 sinn. 7 rbd. eða 35 rbd. — Hvað kostar tunnan, þegar pd. kostar 2 mörk 4 sk. (12 þrískildinga)? Sv. 12 sinn. 7 rbd. eða 84 rbd. — Hvað kostar tunnan, þegar pd. kostar 2 mörk 5 sk.? Svar: 86 rbd. 2 mörk (því 2 mörk 5 sk. eru 12 þrískild. og 1 sk., sem er þriðjungur úr þrískild.: þess vegna 12 sinnum 7 rbd. eða 84 rbd. og þriðjungur úr 7 rbd., sem er 2 rbd. 2 mörk; til samans 86 rbd. 2 mörk). — Hvað kostar tunnan, þegar pd. kostar 2 mörk 6 sk.? Svar: 88 rbd. 4 mörk (því 2 mörk 6 sk. eru 12 þrískildingar og 2 sk., sem eru 2 þriðjungar úr þrískilding; þess vegna 12 sinn. 7 rbd. eða 84 rbd. og 2 þriðjungar úr 7 rbd., sem eru 4 rbd. 4 mörk, til samans 88 rbd. 4 mörk). — Hvað kostar tunnan, þegar pd. kostar 1 mark 4 sk. (20 sk.). Sv.: 46 rbd. 4 mörk (því 7 sinn. 20 eru 140, og 3 í 140 eru $46\frac{2}{3}$ sinn.; tunnan kostar því $46\frac{2}{3}$ rbd. (46 rbd 4 mörk).

2) Hvað kostar pd., þegar tunnan kostar 35 rbd.? Svar: 15 sk. (því 3 sinn. 35 eru 105, og 7 í 105 eru 15 sinnum; þess vegna 15 sk. fyrir pd.). — Hvað kostar pd., þegar tunnan kostar 44 rbd.? Svar: $18\frac{6}{7}$ sk. (því 3 sinnum 44 eru 132, og 7 í 132 eru $18\frac{6}{7}$ sinnum; tunnan kostar því $18\frac{6}{7}$ skild. eða 1 mark $2\frac{6}{7}$ sk.).

3) Silfurvigt.

1 pd. er 2 merkur eða 32 lóð.
1 mörk [1]) er 8 *únsíur*.
1 *únsía* er 2 lóð.
1 lóð er 4 kvintin.
1 kvintin er 4 *ort*.

(Silfur- og gullvigtin er og kölluð *köllnesk vigt*, og 17 pd. eða 34 merkur af þessari vigt eiga að vera jafnþúngar og 16 pd. af danskri verzlunarvigt. Mörkin er talin 16 lóð, hvert 18 *Green* af hreinu silfri. Í mörkinni af Kaupmannahafnar prófsilfri eru ekki nema 13 lóð 6 *Green* af hreinu silfri, og þess vegna 2 lóð og 12 *Green* af eir).

[1]) Mörk af hreinu silfri er $18\frac{1}{2}$ rbd.

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Pund	Mörk	Únsía	Lóð	Kvint.	Ort	Green
1	2	16	32	128	512	576
	1	8	16	64	256	288
		1	2	8	32	36
			1	4	16	18
				1	4	4½
					1	1⅛

Reglur.

1) Lóðið kostar jafnmörg mörk, eins og 1 *ort* kostar marga sk.

2) Pd. kostar jafnmörg mörk, og *únsían* kostar marga sk.

3) *Únsían* kostar jafnmarga rbd., og pd. jafnopt 16 rbd., eins og 1 *ort* kostar marga þrískildinga.

(Lóð og pd., og kvintin og pd. fara eptir reglunum 1, 2 og 11 í verzlunarvigtinni).

Dæmi.

1) Hvað kostar lóðið, þegar 1 *ort* kostar 12 sk.? Svar: 12 mörk. — Hvað kostar lóðið, þegar 1 *ort* kostar 1 mark 4 sk. (20 sk.)? Svar: 20 mörk. — Hvað kostar lóðið, þegar 1 *ort* kostar 3 mörk 12 sk. (60 sk.)? Svar: 60 mörk.

2) Hvað kostar 1 pd., þegar *únsían* kostar 15 sk.? Svar: 15 mörk. — Hvað kostar pd., þegar *únsían* kostar 2 mörk 4 sk. (36 sk.)? Svar: 36 mörk.

3) Hvað kostar *únsían*, þegar 1 *ort* kostar 9 sk. (3 þrískildinga)? Svar: 3 rbd.; — Hvað kostar þá 1 pd.? Svar: 3 sinnum 16 rbd. eða 48 rbd.

4) Gullvigt.

1 pd. er 2 merkur.

1 mörk er 24 *körut (Karat).*

1 *karat* er 4 grön.

1 gran er 3 *Green.*

(Ósmíðað gull og silfur er selt í stöngum (*Barrer).* Ósmíðað gull er venjulega 15¼ sinnum dýrara en silfur).

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Pund	Mörk	Lóð	Karat	Gran	Green
1	2	32	48	192	576
	1	16	24	96	288
		1	$1\frac{1}{2}$	6	18
			1	4	12
				1	3

Reglur.

1) Pd. kostar helmingi færri rbd., en *karatið* kostar marga sk.

2) Pd. kostar helmingi fleiri rbd., en granið kostar marga sk.

3) Pd. kostar jafnopt 6 rbd., eins og 1 *Green* kostar marga sk.

Dæmi.

1) Hvað kostar pd., þegar *karatið* kostar 3 mörk (48 sk.)? Svar: Helmingurinn af 48 er 24; pundið kostar því 24 rbd. — Hvað kostar pd., þegar *karatið* kostar 4 mörk 6 sk. (70 sk.)? Svar: 35 rbd.

2) Hvað kostar pd., þegar granið kostar 14 sk.? Svar: 2 sinnum 14 rbd. eða 28 rbd.

3) Hvað kostar pd., þegar 1 *Green* kostar 8 sk.? Svar: 6 sinnum 8 rbd. eða 48 rbd.

5) Lyfjavigt.

1 pd. er 12 *únsíur.*
1 *únsía* er 8 *drökmur.*
1 *drakma* er 3 *skrúplar.*
1 *skrúpull* er 20 grön.

(1 *únsía* er hjer um bil 2 lóð, 1 *drakma* hjer um bil 1 kvintin, 1 *skrúpull* er þriðjungur úr 1 kvintini, og 1 gran er á þyngd við 1 byggkorn eða 2 dropa vatns; 7 pd. af lyfjavigt eru hjer um bil eins og 5 pd. af verzlunarvigt).

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Pund	Únsía	Drakma	Skrúpull	Gran
1	12	96	288	5760
	1	8	24	480
		1	3	60
			1	20

Reglur.

1) Deil þeim sk., er *únsían* kostar, með 8; þá koma út rbd. fyrir pd.

2) Pd. kostar jafnmarga rbd. og *drakma* sk.

3) *Únsían* kostar jafnopt 5 rbd., eins og granið kostar marga sk.

4) Pd. kostar jafnopt 3 rbd., eins og *skrúpullinn* kostar marga sk.

Dæmi.

1) Hvað kostar pd., þegar *únsían* kostar 2 mörk 8 sk. (40 sk.)? Svar: 8 i 40 eru 5 sinnum; þess vegna 5 rbd.

2) Hvað kostar pd., þegar *drakman* kostar 14 sk.? Svar: 14 rbd.

3) Hvað kostar *únsían*, þegar granið kostar 3 sk.? Sv. 5 sinn. 3 rbd. eða 15 rbd.

4) Hvað kostar pd., þegar *skrúpullinn* kostar 6 sk.? Sv. 6 sinn. 3 rbd. eða 18 rbd.

III. Mál.

1) Vörur.

(Salt, steinkol, hörkur, korn, kúmen, kalk, síld, ávextir, smjör, kjöt, flesk, aðrar feitartegundir, o. s. frv.).

1 lest af steinkolum eða berki er 18 tunnur, hver 10 skeppur, en 1 lest af spönsku salti er 18 tunnur, hver 8 skp.

1 lest af korni, frönsku salti o. s. frv. er 12 tunnur.

1 tunna er 8 skeppur.

1 skeppa er 4 fjórðungsker.

1 fjórðk. er 2 áttungar.

1 áttungur er 2 hálfáttungar.

1 hálfáttungur er $1\frac{1}{8}$ pott.

1 pottur er 4 pelar.

(Steinkola - og barkartunna á að vera $5\frac{1}{2}$ teningsfet að innanrúmi; korn - og kalktunna $4\frac{1}{2}$ teningsfet; tunna af spönsku salti — er áður var $5\frac{1}{2}$ teningsfet eða 176 pottar — $4\frac{1}{2}$ teningsfet, samkvæmt *Cansellie*-brjefi dags. 6. dag júnímán 1829.

1 tunna af norsku salti á að vega 250 pd.

1 *Kartel* er mælir við verzlunina á Grænlandi, er tekur $2\frac{1}{2}$ tunnu danska.

1 kornlest, farmrúm í skipi, er venjulega talin 22 tunnur.

1 viðarlest er 4000 pd.

1 varningslest *(Commercelæst)* er 5200 pd. [1]), ellegar smávarningur, er rúmast í 80 teningsfetum. Þannig fara í 1 varningslest: 18 tunnur af biki og tjöru; 10 skp. af hör; 2 faðmar af $1\frac{1}{4}$ álnar löngu brenni; 26 tunnur af korni; 18 skp. af þurkuðum salt-

---

[1]) Í Úrsíns reikningsbók er hún talin 4000 pd.

fiski; 15 skp. af hörðum fiski; 1 hestur; 16 knippi af umbúðamottu, 10 í hverju; 20 tunnur af salti og steinkolum; 32 strangar af segldúki, 2 í hverjum; 1750 þaksteinar; 80 teningsfet af eikar- og 100 teningsfet af furu-trjám plönkum og borðum; 80 heilar og 120 hálfar krukkur af vínberjum, o. s. frv.).

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Lest	Tunna	Skeppa	Fjórðk.	Áttungur	Hálfátt.	Pottur	Peli
1	12	96	384	768	1536	1728	6912
	1	8	32	64	128	144	576
		1	4	8	16	18	72
			1	2	4	$4\frac{1}{2}$	18
				1	2	$2\frac{1}{4}$	9
					1	$1\frac{1}{8}$	$4\frac{1}{2}$
						1	4

Reglur.

1) Tunnan kostar helmingi fleiri mörk, en fjórðungskerið kostar marga sk.

2) Fjórðungskerið kostar helmingi færri sk, en tunnan kostar mörg mörk.

3) Tunnan kostar helmingi færri mörk, en skeppan kostar marga sk.

4) Skeppan kostar helmingi fleiri sk., en tunnan kostar mörg mörk.

5) Skeppan kostar helmingi færri mörk, en áttungurinn kostar marga sk. — Og jafnopt 8 rbd. fyrir lestina, eins og sk. fyrir áttunginn.

6) Tunnan kostar jafnopt 2 rbd., eins og áttungurinn kostar marga þrísk.

7) Lestin kostar jafnmarga rbd., eins og skeppan kostar marga sk.

8) Skeppan kostar jafnmarga sk., eins og lestin kostar marga rbd.

9) Tunnan kostar jafnopt 6 rbd., og kornlestin jafnopt 72 rbd., eins og pelinn kostar marga sk.

10) Kornlestin kostar

jafnopt 18 rbd., eins og potturinn kostar marga sk.

11) Tunnan kostar jafnopt 3 rbd., eins og potturinn kostar marga tvískild.

12) Skeppan kostar jafnopt 3 rbd., eins og potturinn kostar mörg mörk.

13) Skeppan kostar jafnmörg mörk, og kornlestin jafnopt 16 rbd., eins og hálfáttungurinn kostar marga sk.

14) Tunnan kostar jafnopt 4 rbd., eins og hálfáttungurinn kostar marga þrískildinga.

D æ m i.

1) Hvað kostar tunnan, þegar fjórðungskerið kostar 11 sk.? Svar: 22 mörk (3 rbd. 4 mörk).

2) Hvað kostar fjórðungskerið, þegar tunnan kostar 2 rbd. (12 mörk)? Svar: 6 sk.

3) Hvað kostar tunnan, þegar skeppan kostar 14 sk.? Svar: 7 mörk (1 rbd. 1 mark). — Hvað kostar tunnan, þegar skeppan kostar 1 mark 9 sk. (25 sk.)? Sv.: 12½ mark (2 rbd. 8 sk.).

4) Hvað kostar skeppan, þegar tunnan kostar 4 mörk? Svar: 8 sk. — Hvað kostar skeppan, þegar tunnan kostar 4 mörk 8 sk. (4½ mark)? Svar: 9 sk.

5) Hvað kostar skeppan, þegar áttungurinn kostar 10 sk.? Svar: 5 mörk. — Hvað kostar lestin, þegar áttungurinn kostar 10 sk.? Svar: 80 rbd.

6) Hvað kostar tunnan, þegar áttungurinn kostar 9 sk. (3 þrískildinga)? Sv.: 3 sinnum 2 rbd. eða 6 rbd.

7) Hvað kostar lestin, þegar skeppan kostar 2 mörk (32 sk.)? Sv. 32 rbd.

8) Hvað kostar skeppan, þegar lestin kostar 24 rbd.? Svar: 24 sk. eða 1 mark 8 sk.

9) Hvað kostar tunnan, þegar pelinn kostar 4 sk.? Svar: 4 sinnum 6 rbd. eða 24 rbd. — Hvað kostar lestin, þegar pelinn kostar 4 sk.? Svar: 4 sinn. 72 rbd. eða 288 rbd.

10) Hvað kostar lestin, þegar potturinn kostar 5 sk.? Svar: 5 sinn. 18 rbd. eða 90 rbd.

11) Hvað kostar tunnan, þegar potturinn kostar 8 sk. (4 tvískildinga)? Svar: 4 sinnum 3 rbd. eða 12 rbd.

12) Hvað kostar skeppan, þegar potturinn kostar 2 mörk? Svar: 2 sinnum 3 rbd. eða 6 rbd.

13) Hvað kostar skeppan, þegar hálfáttungurinn kostar 15 sk.? Svar: 15 mörk eða 2 rbd. 3 mörk. — Hvað kostar lestin þá? Svar: 15 sinnum 16 rbd. eða 240 rbd.

14) Hvað kostar tunnan, þegar hálfáttungur kostar 12 sk. (4 þrískildinga)?

Svar: 4 sinnum 4 rbd. eða 16 rbd.

2) Lagarmál.

a) Öl, brennivín, edik, olía o. s. frv.

1 tunna er 2 hálftunnur.
1 hálft. er 2 tunnufjórðungar.
1 tunnufjórð. er 2 ánker.
1 ánker er 17 pottar.
1 pottur er 4 pelar.

(Lagartunnan á að vera $4\frac{1}{4}$ teningsfet að innanrúmi eða taka 136 potta; lýsis- og tjöru-tunnan á þó ekki að vera nema $3\frac{3}{4}$ teningsfet að innanrúmi eða taka 120 potta, og hver pottur á að vega $1\frac{3}{4}$ pd.).

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Tunna	Hálftunna	Tunnufjórð.	Ánker	Hálfánker	Pottur	Peli
1	2	4	8	16	136	544
	1	2	4	8	68	272
		1	2	4	34	136
			1	2	17	68
				1	$8\frac{1}{2}$	34
					1	4

Reglur.

1) Margfalda þá sk., er pelinn kostar, með 17, og deil með 3; þá koma út rbd. fyrir tunnuna.

2) Margfalda þá rbd., er tunnan kostar, með 3, og deil með 17; þá koma út sk. fyrir pelann.

3) Margfalda þá sk., er potturinn kostar, með 17, og deil með 12 eða 24 eða 48; þá koma út rbd. fyrir tunnuna eða hálftunnuna eða tunnufjórðunginn.

4) Margfalda þá rbd., er tunnan eða hálftunnan eða tunnufjórð. kostar, með 12 eða 24 eða 48, og deil með 17; þá koma út sk. fyrir pottinn.

Dæmi.

1) Hvað kostar tunnan, þegar pelinn kostar 9 sk.? Svar: 17 sinnum 9 eru 153,

og 3 í 153 er 51 sinni; tunnan kostar því 51 rbd.

2) Hvað kostar pelinn, þegar tunnan kostar 68 rbd.? Svar: 3 sinnum 68 eru 204, og 17 í 204 eru 12 sinn.; þess vegna 12 sk.

3) Hvað kostar tunnan, þegar potturinn kostar 12 sk.? Svar: 17 sinnum 12 eru 204, og 12 í 204 eru 17 sinnum; tunnan kostar því 17 rbd.; — hvað kostar þá hálftunnan? Svar: $8\frac{1}{2}$ rbd.; — en hvað kostar þá tunnufjórð.? Svar: $4\frac{1}{4}$ rbd.

4) Hvað kostar potturinn, þegar tunnan kostar 34 rbd.? Sv.: 12 sinnum 34 eru 408, og 17 í 408 eru 24 sinnum, potturinn kostar því 24 sk. — Hvað kostar potturinn, þegar hálftunnan kostar 34 rbd.? Svar: 3 mörk. — Hvað kostar hann þá, þegar tunnufjórð. kostar 34 rbd.? Svar: 1 rbd.

b) Vín, romm, *Arak* o. s. frv.

1 *Stykfad* er $1\frac{1}{4}$ fat eða *Fudder*.

1 fat er 2 pípur.

1 pípa er 2 uxahöfuð.

1 uxah. er $1\frac{1}{2}$ áma eða *Tjerce*.

1 áma er 4 ánker.

1 ánker 5 kútar *(Fjertel)*.

1 kútur *(Fjertel)* er 2 *Stöbken*.

1 *Stöbken* er 2 könnur.

1 kanna er 2 pottar.

1 pottur [1]), er 4 pelar.

(Romm frá Vestur-Indlandi er selt í *Gallon*, 4 potta máli).

---

[1]) Á Íslandi er 1 mörk sama sem $\frac{1}{2}$ pottur.

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Peli	4800	3840	1920	960	640	640	160	32	16	8	4
Pottur	1200	960	480	240	160	160	40	8	4	2	1
Kanna	600	480	240	120	80	80	20	4	2	1	
Stöbken	300	240	120	60	40	40	10	2	1		
Kútur	150	120	60	30	20	20	5	1			
Ánker	30	24	12	6	4	4	1				
Tjerce	7½	6	3	1½	1	1					
Áma	7½	6	3	1½	1						
Uxah.	5	4	2	1							
Pípa	2½	2	1								
Fat	1¼	1									
Stykf.	1										

Reglur.

1) Fatið kostar jafnopt 10 rbd., og pípan jafnopt 5 rbd., eins og potturinn kostar marga sk.

2) Deil þeim rbd., er fatið kostar, með 10, — þeim, er pípan kostar, með 5, þá koma út sk. fyrir pottinn.

3) Uxahöfuðið kost. jafnopt 5 rbd., eins og potturinn kostar marga tvískildinga. — Eða: margfalda sk. fyrir pottinn með 5, og deil með 2, þá koma út rbd. fyrir uxahöfuðið.

4) Margfalda þá rbd., er uxahöfuðið kostar, með 2, og deil með 5, þá koma út sk. fyrir pottinn. — Eða: potturinn kostar jafnmarga

fjórskildinga, eins og uxahöfuðið kostar opt 10 rbd., jafnmarga tvískildinga, eins og uxahöf. kostar opt 5 rbd., og til hvers 1 rbd: fyrir uxah. svara $\frac{2}{5}$ sk. fyrir pottinn.

5) 1 *Stykfad* kostar jafnopt 5 rbd., — fatið jafnopt 40 rbd., — pípan jafnopt 20 rbd., og uxah. jafnopt 10 rbd., eins og pelinn kostar marga sk.

6) Deil þeim rbd., er 1 *Stykfad* kostar, með 50, — þeim, er fatið kostar, með 40, — þeim, er pípan kostar, með 20, — þeim, er uxah. kostar, með 10, þá koma út þeir sk., er pelinn kostar.

7) 1 *Stöbken* kostar jafnmörg mörk, og pelinn kostar marga sk.

8) Pelinn kostar jafnmarga sk., eins og 1 *Stöbken* kostar mörg mörk.

9) Margfalda þá rbd., er ánkerið kostar, með 3, og deil með 5; það, sem út kemur, eru sk. fyrir pelann.

10) Áman kostar jafnopt 20 rbd., og ánkerið jafnopt 5 rbd., eins og pelinn kostar marga þrískildinga.

11) Margfalda þá rbd., er áman kostar, með 3, og deil með 20, þá koma út sk. fyrir pelann.

Dæmi.

1) Hvað kostar fatið, þegar potturinn kostar 11 sk.? Svar: 11 sinnum 10 rbd. eða 110 rbd.; — hvað kostar þá pípan? Svar: 11 sinnum 5 eða 55 rbd.

2) Hvað kostar potturinn, þegar fatið kostar 125 rbd.? Svar: 10 í 125 eru $12\frac{1}{2}$ sinni, þess vegna $12\frac{1}{2}$ sk. — Hvað kostar potturinn, þegar pípan kostar 70 rbd.? Svar: 5 í 70 eru 14 sinn.; potturinn kostar því 14 sk.

3) Hvað kostar uxah., þegar potturinn kostar 1 mark 4 sk. (10 tvískildinga)? Svar: 10 sinnum 5 rbd. eða 50 rbd. — Eða: 1 mark 4 sk. eru 20 sk.; 5 sinnum 20 er 100, og 2 í 100 eru 50 sinnum; uxah. kostar því 50 rbd.

4) Hvað kostar potturinn, þegar uxah. kostar 78 rbd.? Svar: 2 sinnum 78 eru 156, og 5 í 156 eru $31\frac{1}{5}$ sinn.; potturinn kostar því $31\frac{1}{5}$ sk., eða 1 mark $15\frac{1}{5}$ sk. — Eða: til hverra 10 rbd. í verði uxahöfuðsins svara 4 sk. í verðinu á pottinum; þess vegna 7 sinnum 4 eða 28 sk. til 70 rbd., til 5 rbd. svara 2 sk. og til hvers af hinum 3 seinustu rbd. svara $\frac{2}{5}$ sk., og 3 sinnum $\frac{2}{5}$ sk. eru $1\frac{1}{5}$ sk.; potturinn kostar því 28, 2 og $1\frac{1}{5}$ sk. eða $31\frac{1}{5}$ sk. (1 mark $15\frac{1}{5}$ sk.).

5) Hvað kostar 1 *Stykfad*, þegar pelinn kostar 5 sk.? Svar: 5 sinnum 50 eða 250 rbd.; — hvað kostar þá fatið? Svar: 5 sinnum 40

eða 200 rbd.; — hvað kostar þá pípan? Svar: 5 sinn. 20 eða 100 rbd.; — hvað kostar þá uxah.? Svar: 5 sinn. 10 eða 50 rbd.

6) Hvað kostar pelinn, þegar 1 Stykfad kostar 300 rbd.? Svar: 6 sk. — Hvað kostar pelinn, þegar fatið kostar 280 rbd.? Svar: 7 sk. — Hvað kostar pelinn, þegar pípan kostar 160 rbd.? Svar: 8 sk. — Hvað kostar pelinn, þegar uxahhöf. kostar 100 rbd.? Svar: 10 sk.

7) Hvað kostar 1 *Stöbken*, þegar pelinn kostar 1 mark 3 sk.? Svar: 3 rbd. 1 mark.

8) Hvað kostar pelinn, þegar 1 *Stöbken* kostar 6 rbd.? Svar: 2 mörk 4 sk.

9) Hvað kostar pelinn, þegar ánkerið kostar 15 rbd.? Svar: 9 sk.

10) Hvað kostar áman, þegar pelinn kostar 9 sk.? Svar: 60 rbd.; — hvað kostar þá ánkerið? Svar: 15 rbd.

11) Hvað kostar pelinn, þegar áman kostar 30 rbd.? Svar: $4\frac{1}{2}$ sk.

3) Lengdarmál.

a) Álna - og fetamál.

1 þingmannaleið er 5 mílur (danskar) [1].

1 dönsk míla er 12000 álnir.

1 jarðmálsmíla er $11840\frac{1}{2}$ alin.

1 mæliskapt *(Rode)* er 2 faðmar.

1 faðmur er 3 álnir.

1 alin er 2 fet.

1 fet er $\frac{1}{2}$ alin eða 2 kvartil.

1 kvartil er 6 þumlungar.

1 þuml. er 12 línur eða strá.

Í þessari töflu sjest þetta betur.

Mæliskapt	Faðmar	Álnir	Fet	Kvart.	þuml.	Línur
1	2	6	12	24	144	1728
	1	3	6	12	72	864
		1	2	4	24	288
			1	2	12	144
				1	6	72
					1	12

[1]) 1 vika (sjóar) er 1 míla dönsk.

Reglur.

1) Margfalda þá sk., er þuml. kostar, með 3, og deil með 4 eða 12; þá koma út rbd. fyrir faðminn eða alinina.

2) Margfalda þá rbd., er faðmurinn kostar, með 4, og þá, er alinin kostar, með 12, og deil hvoru fyrir sig með 3; þá koma út sk. fyrir þumlunginn.

3) Mæliskaptið kostar jafnopt 18 rbd., — faðmurinn jafnopt 9 rbd., — alinin jafnopt 3 rbd., eins og línan kostar marga skild.

4) Deil rbd., er mæliskaptið kostar, með 18, — þeim er faðmurinn kostar, með 9, — þeim er alinin kostar, með 3; þá koma út sk. fyrir línuna.

Dæmi.

1) Hvað kostar faðmurinn, þegar þumlungurinn kostar 7 sk.? Svar: 3 sinn. 7 eru 21, og 4 í 21 eru $5\frac{1}{4}$ sinnum; faðmurinn kostar því $5\frac{1}{4}$ rbd., eða 5 rbd. 1 mark 8 sk. — Hvað kostar alinin, þegar þuml. kostar 11 sk.? Svar: 3 sinnum 11 eru 33, og 12 í 33 eru $2\frac{3}{4}$ sinn.; alinin kostar því $2\frac{3}{4}$ rbd. eða 2 rbd. 4 mörk 8 sk.

2) Hvað kostar þuml., þegar faðmurinn kostar 8 rbd.? Svar: 4 sinnum 8 eru 32, og 3 í 32 eru $10\frac{2}{3}$ sinn.; þuml. kostar því $10\frac{2}{3}$ sk. — Hvað kostar þuml., þegar alinin kostar 3 rbd.? Svar: 12 sinnum 3 eru 36, og 3 í 36 eru 12 sinnum; þess vegna 12 sk.

3) Hvað kostar mæliskaptið, þegar línan kostar 4 sk.? Sv.: 72 rbd. — Hvað kostar faðm., þegar línan kostar 9 sk.? Svar: 81 rbd. — Hvað kostar alinin, þegar línan kostar 12 sk.? Sv. 36 rbd.

4) Hvað kostar línan, þegar mæliskaptið kostar 36 rbd.? Svar: 2 sk. — Hvað kostar línan, þegar faðmurinn kostar 24 rbd.? Svar: $2\frac{2}{3}$ sk. — Hvað kostar línan, þegar alinin kostar 8 rbd.? Svar: $2\frac{2}{3}$ sk.

b) Tuga - eða línumál við landamælingu.

1^{0} mælisk. (Rode) er $10'$ (fet) [1].
$1'$ - $10''$ (þuml.).
$1''$ - $10'''$ (grön eða línur).
$1'''$ er $10''''$ (fyrsti skrúpull).
$1''''$ - 10^{V} (annar skrúpull).
1^{V} - 10^{VI} (þriðji skrúpull).
o. s. frv.

c) Flatamál.

1 □ faðmar (ferhyrndur faðm.) er 9 □ álnir.
1 □ alin er 4 □ fet.
1 □ fet er 144 □ þuml.
1 □ þumlungur er 144 □ línur.

[1]) Fetið er hið sama og í a).

Í þessari töflu er það fullkomnara.

□ faðm.	□ alin	□ fet	□ þuml.	□ lína
1	9	36	5184	746496
	1	4	576	82944
		1	144	20736
			1	144

Reglur.

1) Margfalda þá sk., er □ þuml. kostar, með 54 eða 6; þá koma út rbd. fyrir □ faðm eða □ alin.

2) Deil þeim rbd., er □ faðmur kostar, með 54 og þeim, sem □ alin kostar, með 6; þá koma út sk. fyrir □ þuml.

Dæmi.

1) Hvað kostar 1 □ faðmur, þegar 1 □ þuml. kostar 5 sk.? Svar: 270 rbd. — Hvað kostar 1 □ alin, þegar 1 □ þuml. kostar 2 sk.? Sv.: 12 rbd.

2) Hvað kostar 1 □ þuml., þegar 1 □ faðmur kostar 81 rbd.? Sv. $1\frac{1}{2}$ sk. — Hvað kostar 1 □ þumlungur, þegar 1 □ alin kostar 14 rbd.? Sv.: $2\frac{1}{3}$ sk.

d) Hringmál.

1 hringur	er	360^{0}	(mælistig).
1^{0}	-	$60'$	(mínútur).
$1'$	-	$60''$	(sekúndur).
$1''$	-	$60'''$	(tertsíur).
$1'''$	-	$60''''$	(kvartar).
$1''''$	-	60^{v}	(kvintar).
1^{v}	-	60^{vi}	(sextar).

T. a. m. $24^{0}\ 18'\ 56''\ 49'''\ 8''''\ 28^{v}\ 37^{vi}$ (24 mælistig, 18 mínútur, 56 sekúndur, 49 tertsíur, 8 kvartar, 28 kvintar og 37 sextar).

Hnattstaða Reykjavíkur er $64^{0}\ 8'\ 40''$ norðlægrar breiddar og $34^{0}\ 35'\ 0''$ fyrir vestan Kaupmannahöfn.

e) Jarðamál í Danm. *(Hartkorns-Maal).*

1 tunna er 8 skeppur.

1 skeppa er 4 fjórðungsker.

1 fjórðungsker er 3 tólftungar skeppu (*Album*).

(1 tunnu land er í landamælingum 14000 □ álnir; en jarðyrkjumenn telja 1 tunnu rúgekru ekki nema 11000, byggekru 10000 og hafra-ekru 8000 □ álnir).

Í þessari töflu er þetta fullkomnara.

Tunna	Skeppur	Fjórðk.	Tólft. skp.
1	8	32	96
	1	4	12
		1	3

Reglur.

1) Tunnan kostar jafnmarga rbd., og tólft. kostar marga sk.

2) Tólftungurinn kostar jafnmarga sk., eins og tunnan kostar marga rbd.

3) Tunnan kostar helmingi fleiri mörk, en fjórðk. kostar marga sk.

4) Fjórðk. kostar helmingi færri sk., en tunnan kostar mörg mörk.

Dæmi.

1) Hvað kostar tunnan, þegar tólft. kostar 12 sk.? Svar: 12 rbd.

2) Hvað kostar tólft., þegar tunnan kostar 7 rbd.? Svar: 7 sk.

3) Hvað kostar tunnan, þegar fjórðk. kostar 1 mark 1 sk. (17 sk.)? Svar: 34 mörk eða 5 rbd. 4 mörk.

4) Hvað kostar fjórðk., þegar tunnan kostar 7 rbd.? 2 mörk (44 mörk)? Svar: 22 sk. eða 1 mark 6 sk.

f) Túna- og engjamál.

1 vikuverk er 6 dagsláttur (eyrisvellir, teigir).

1 kýrvöllur er 3 dagsláttur.

(Dagslátta í túni er ferskeyttur völlur, 30 faðmar á hvern veg, eða 900 □ faðmar eða 8100 □ álnir. Engjadagslátta er ferskeytt engi, sem sje 40 faðmar á hvern veg; hún er því 1600 □ faðmar eða 14400 □ álnir, nokkuð stærri en 1 tunnu land).

g) Mál á innanrúmi eða líkamsstærð (teningsmál).

1. Brenni.*

1 teningsfaðmur (brennifaðmur) er 9 teningsálnir.

1 teningsalin er 8 teningsfet.

1 teningsfet er 8 teningskvartil.

(Brennifaðmur er brennihlaði, hlaðinn úr álnarlöngum brennikubbum, hann er faðmur á hæð og faðmur á breidd).

Í þessari töflu er það greinilegra.

Ten. faðm.	Ten. áln.	Ten. fet	Ten. kvart.	Ten. þuml.
1	9	72	576	41472
	1	8	64	4608
		1	8	576
			1	72

Reglur.

1) Margfalda þá sk., er fetið kostar, með 3, og deil með 4; þá koma út rbd. fyrir faðminn.

2) Margfalda þá rbd., er faðmurinn kostar, með 4, og deil með 3; þá koma út sk. fyrir fetið.

3) Margfalda þá sk., er teningskvartilið kostar, með 6; þá koma út rbd. fyrir teningsfaðminn.

4) Deil þeim rbd., er faðmurinn kostar, með 6; þá koma út sk. fyrir kvart.

Dæmi.

1) Hvað kostar faðmurinn, þegar fetið kostar 8 sk.? Svar: 3 sinnum 8 eru 24, og 4 í 24 eru 6 sinn.; faðmurinn kostar því 6 rbd.

2) Hvað kostar fetið, þegar faðmurinn kostar 14 rbd.? Svar: 4 sinn. 14 eru 56, og 3 í 56 eru 18$\frac{2}{3}$ sinnum; fetið kostar því 18$\frac{2}{3}$ sk.

3) Hvað kostar faðmurinn, þegar kvartilið kostar 6 sk.? Svar: 36 rbd.

4) Hvað kostar kvartilið, þegar faðmurinn kostar 22 rbd.? Svar: 3$\frac{2}{3}$ sk.

2. Tígulsteinn.

1 faðmur er 27 álnir.
1 alin er 8 fet.
1 fet er 8 kvartil.

(Hjer er faðmurinn öldungis teningsmyndaður, og þess vegna jafn á alla vega, lengd, breidd og hæð, hann er því 3 sinn. eins stór og brennifaðmurinn).

Í þessari töflu er þetta greinilegra.

Faðm.	Áln.	Fet	kvart.	þuml.
1	27	216	1728	373248
	1	8	64	13824
		1	8	1728
			1	216

Reglur.

1) Faðmurinn kostar jafnopt 9 rbd., eins og alinin kostar opt 2 mörk.

2) Margfalda þá sk., er fetið kostar, með 9, og deil með 4; þá koma út rbd. fyrir faðminn.

3) Margfalda þá rbd., er faðmurinn kostar, með 3, og deil með 9; þá koma út sk. fyrir fetið.

4) Faðmurinn kostar jafnopt 18 rbd., eins og kvart. kostar marga sk.

5) Deil þeim rbd., er faðm. kostar, með 18, þá koma út þeir sk., er kvart. kostar.

Dæmi.

1) Hvað kostar faðmurinn, þegar alinin kostar 4 mörk (2 sinnum 2 mörk)? Svar: 2 sinnum 9 rbd. eða 18 rbd.

2) Hvað kostar faðm., þegar fetið kostar 3 sk.? Svar: 9 sinnum 3 eru 27, og 4 í 27 eru 6 sinnum, og ganga af 3 rbd. eða 18 mörk, 4 í 18 mörk eru 4 sinnum, ganga af 2 mörk eða 32 sk., 4 í 32 eru 8 sinnum; faðm. kostar því 6 rbd. 4 mörk 8 sk.

3) Hvað kostar fetið, þegar faðmurinn kostar 10 rbd.? Svar: 4 sinn. 10 eru 40, og 9 í 40 eru $4\frac{4}{9}$ sinn.; fetið kostar því $4\frac{4}{9}$ sk.

4) Hvað kostar faðm., þegar kvartilið kostar 4 sk.? Svar: 4 sinn. 18 rbd. eða 72 rbd.

5) Hvað kostar kvartilið, þegar faðm. kostar 48 rbd.? Svar: $2\frac{2}{3}$ sk.

3. Hey.

1 málfaðmur eða mælihlass heys er eptir Búalögum að rjettu lagi 3 áln. á hvern veg, hæð, lengd og breidd; hann er því jafnstór og faðmur af tígulsteini; í málfaðmi heys eiga eptir Búalögum að vera 7 málbandshestar eða fjórtán 16 fjórðungabaggar, eða 28 vættir.

h) Tímatal.

1 öld er 100 ár.

1 áratugur er 10 ár.

1 ár er 2 missiri.

1 hlaupár er 366 dagar.

1 almennt ár er 13 vikumánuðir, 12 almanaksmán., 52 vikur og 1 dagur, eða 365 dagar.

1 jafndægraár *(tropisk Solaar)* er 365 dagar, 5 stundir, 48 mínútur og $46\frac{5}{8}$ sekúndur.

1 tunglár (12 tungl) er 354 dagar, 8 stundir, 38 mínútur og 24 sekúndur.

1 vikumánuður er 4 vikur.

1 almanaksmánuður er 30 eða 31 dagur, en febrúarmán. ekki nema 28 dagar.

1 vika er 7 dagar.

1 dagur er 2 dægur, 8 eyktir, eða 24 stundir.

1 eykt er 3 stundir.

1 stund er 4 stundarfjórðungar, eða 60 mínútur.
1 stundarfjórðungur er 15 mínútur.
1 mínúta er 60 sekúndur.
(Ath. Hvert fjórða ár er hlaupár, eða þegar ártalinu verður deilt með 4; þó eru þau aldamótaár, þegar aldatölunni verður ekki deilt með 4, almenn ár; á 400 árum eru því ekki nema 97 hlaupár. Á hlaupári eru í febrúarmán. 29 dagar, og hlaupdeginum er skotið inn 24. dag mánaðarins. Dagurinn hyrjar á miðnætti. — Kirkjuárið byrjar 1. sunnudag í jólaföstu, en hið almenna ár byrjar 1. dag janúarmán. Dagur er lengstur um sumarsólhvörf, 21. d. júnímán., stytztur um vetrarsólhvörf, 21. d. desembermán. Dagur og nótt eru jafnlöng á jafndægrum, 21. d. marzm. og 21. d. septemberm. — Sólhvörf og jafndægur eru ekki ætíð 21. d. í þessum mán., heldur frá 20.—22.).

Reglur.

1) Um árið eru jafnopt 3 rbd. 4 mörk 13 sk., eins og sk. eru margir um daginn.

Dæmi.

1) Hvað er um árið, þegar 1 sk. er um daginn? Svar: 3 rbd. 4 mörk 13 sk. — Hvað er um árið, þegar 8 sk. eru um daginn? Svar: 30 rbd. 2 mörk 8 sk.

IV. Talin vara.

a) Kálhöfuð, síld, egg, saumur, tígulsteinn og þaksteinn, heyhestar, o. s. frv.

1 *Skok* er 3 *Snese* eða 60 einingar.
1 *Oel* er 4 *Snese* eða 80 einingar.
1 hundrað smátt, er 5 *Snese* eða 100 einingar.
1 hundrað stórt er 6 *Snese* eða 120 einingar.
1 þúsund er 1000 einingar.
1 þúsund stórt, er 10 hundruð stór, eða 1200 einingar.
1 *Snees* er 20 einingar.
1 *Trave* er 20 *Neg* eða einingar.
1 tugur er 10 einingar.

Reglur.

1) 1 *Skok* kostar jafnopt 3 mörk 12 sk., eins og hver eining kostar marga sk.

2) 1 *Oel* kostar jafnopt 5 mörk, eins og hver eining kostar marga sk.

3) 1 hundrað smátt, kostar jafnmarga rbd. og fjórskildinga, eins og hver eining kostar marga sk.

4) 1 hundrað stórt, kostar jafnmarga rbd. mörk og áttskildinga, eða jafnopt $1\frac{1}{4}$ rbd., eins og hver eining kostar marga sk.

5) 1 hundrað stórt, kost-

ar og jafnopt 20 rbd., eins og hver eining kostar mörg mörk.

(Við einingar og stórt hundrað, og stórt hundrað og einingar, gilda líka reglurnar 9 og 10 í landaurunum).

Dæmi.

4) Hvað kostar 1 *Skok*, þegar hver eining kostar 5 sk.? Svar: 5 sinn. 3 mörk 12 sk. eða 15 mörk 60 sk. (3 rbd. 12 sk.).

2) Hvað kostar 1 *Oel*, þegar hver eining kostar 3 sk.? Svar: 3 sinn. 5 mörk, eða 2 rbd. 3 mörk.

3) Hvað kostar 1 hundr. smátt, þegar hver eining kostar 9 sk.? Svar: 9 rbd. og 9 fjórskild., eða 9 rbd. 2 mörk 4 sk.

4) Hvað kostar 1 hundr. stórt, þegar hver eining kostar 7 sk.? Svar: 7 rbd. 7 mörk og 7 áttskild., eða 7 sinnum $1\frac{1}{4}$ rbd. (8 rbd. 4 mörk 8 sk.).

5) Hvað kostar 1 hundr. stórt, þegar hver eining kostar 2 mörk? Svar: 2 sinn. 20 rbd. eða 40 rbd.

b) Hnappar, skinn, viður, o. s. frv.

1 stórtylft *(Gros)* er 12 tylftir *(Dusin)*, eða 144 einingar.

1 tylft er 12 einingar.

1 *Zimmer* er 4 *Degger*, eða 40 einingar.

1 *Degger* er 10 einingar (skinn).

1 tylft *(Tylt)* er 12 einingar (borð).

(Í viðarkaupum er talið eptir *Ring* 240 *Staver*, þó er og talið eptir hundr. og stórum þúsundum.—Siglutrje og sívöl trje eru seld eptir *Palmer*, og eru 3 *Palmer* 10 þuml. 2 lín. [1]). Eikiplankar eru seldir eptir *Kravel*. Þegar plankinn er

$8\frac{1}{2}$ fet á lengd, á hann að vera 5 þuml. á þykkt.
9 — - — - — — — $4\frac{1}{2}$ — - —
10 — - — - — — — 4 — - —
12 — - — - — — — $3\frac{1}{2}$ — - —
15 — - — - — — — 3 — - —
24 — - — - — — — $2\frac{1}{2}$ — - —).

Reglur.

1) stórtylft kostar jafnopt 3 rbd., eins og hver eining kostar marga tvískildinga.

2) 1 tylft eða 1 stórtylft kostar jafnmarga rbd., eins og 1 borð (hnappur) eða tylft kostar marga áttskild.

3) Margfalda þá sk., er 1 skinn kostar, með 5, og deil með 12; þá koma út rbd. fyrir 1 *Zimmer*.

4) Margfalda þá rbd., er

[1]) 46 Palmer eru jafnar 13 fetum dönskum.

1 *Zimmer* kostar, með 12, og deil með 5; þá koma út sk. fyrir 1 skinn.

Dæmi.

1) Hvað kostar stórtylftin, þegar hver eining kostar 12 sk. (6 tvískildinga)? Svar: 6 sinn. 3 rbd. eða 18 rbd.

2) Hvað kostar 1 tylft eða stórtylft, þegar hvert borð (hnappur) eða tylft kostar 1 mark 8 sk. (3 áttskild.)? Svar: 3 rbd.

3) Hvað kostar 1 *Zimmer*, þegar hvert skinn kostar 8 sk.? Svar: 5 sinn. 8 eru 40, og 12 í 40 eru $3\frac{1}{3}$ sinnum; 1 *Zimmer* kostar því $3\frac{1}{3}$ rbd. eða 3 rbd. 2 mörk.

4) Hvað kostar 1 skinn, þegar 1 *Zimmer* kostar 5 rbd.? Svar: 12 sinnum 5 eru 60, og 5 í 60 eru 12 sinnum; það kostar því 12 sk.

c) Pappír.

1 *Balle* er 10 hrís *(Riis)*.

1 hrís er 20 bækur.

1 bók er 24 arkir af skrifpappír, en 25 arkir af prentpappír.

Í þessari töflu er þetta greinilegra.

			Arkir	
Balle	Hrís	Bækur	skrifp.	prentp.
1	10	200	4800	5000
	1	20	480	500
		1	24	25

Reglur.

1) Margfalda þá sk., er skrifpappírsörkin kostar, með 50, eða 5; þá koma út rbd. fyrir 1 *Balle* eða 1 hrís.

2) Deil þeim rbd., er 1 *Balle*, eða 1 hrís kostar, með 50, eða 5; þá koma út þeir sk., er örkin kostar.

3) Margfalda þá sk., er bókin kostar, með 50, eða 5, og deil með 4; þá koma út mörk fyrir 1 *Balle*, eða 1 hrís.

4) Margfalda þau mörk, er 1 *Balle*, eða 1 hrís kostar, með 4, og deil með 50 eða 5; þá koma út þeir sk. er bókin kostar.

Dæmi.

1) Hvað kostar 1 *Balle* af skrifpappír, þegar örkin kostar 2 sk.? Svar: 50 sinn. 2 eru 100; þess vegna 100 rbd. — Hvað kostar 1 hrís af skrifpappír, þegar örkin kostar 4 sk.? Svar: 5 sinn. 4 rbd. eða 20 rbd.

2) Hvað kostar örkin,

þegar 1 *Balle* kostar 75 rbd.? Svar: $1\frac{1}{2}$ sk. — Hvað kostar örkin, þegar 1 hrís kostar 10 rbd.? Svar: 2 sk.

3) Hvað kostar 1 *Balle*, þegar bókin kostar 4 sk.? Svar: 50 sinnum 4 eru 200, og 4 í 200 eru 50 sinnum; 1 *Balle* kostar því 50 mörk eða 8 rbd. 2 mörk. — Hvað kostar 1 hrís, þegar bókin kostar 12 sk.? Svar: 5 sinnum 12 eru 60, og 4 í 60 eru 15 sinn.; þess vegna 15 mörk, eða 2 rbd. 3 mörk.

4) Hvað kostar bókin, þegar 1 *Balle* kostar 12 rbd. 3 mörk (75 mörk)? Svar: 4 sinn. 75 eru 300, og 50 í 300 eru 6 sinnum; þess vegna 6 sk. — Hvað kostar bókin, þegar 1 hrís kostar 3 rbd. 2 mörk (20 mörk)? Svar: 4 sinnum 20 eru 80, og 5 í 80 eru 16 sinnum; bókin kostar því 16 sk. eða 1 mark.

HIÐ HELZTA

af peningum, vigt og máli, í öðrum ríkjum.

1. Prússaveldi.

a. Peningar.

1 prússneskur *Courant Thaler* er 30 *Silbergroschen* eða *Neugroschen.*

1 *Silbergroschen* er 12 *Pfenninge.*

(1 prússn. *Cour. Thaler* gildir 1 rbd. 30$\frac{6}{7}$ sk., og 1 *Silbergroschen* gildir því nær 4$\frac{1}{4}$ sk. Hinn prússn. kúrant er einkum hafður í norðurhluta Þýzkalands).

b. Vigt.

1 *Centner* er 110 pund.

(Þetta pund er nokkru ljettara en danska pundið, því 31 prússnesk pund eru jöfn 29 dönskum).

c. Mál.

1. Lengdarmál.

Prússneskt fet er jafnt dönsku feti (það er almennt kallað rínlenzkt fet).

Prússnesk alin er þeim mun lengri en dönsk alin, að 16 prússn. álnir eru 17 danskar.

2. Kornmál.

1 *Scheffel* er 16 *Metzen.*

(*Scheffel* er 1$\frac{7}{9}$ teningsfet að innanrúmi; 81 *Scheffel* eru því 32 korntunnur danskar, og 81 *Metzen* eru 64 fjórðungsk., eða 2 tunn.).

3. Lagarmál.

Lagarmálið er *Qvart,* er tekur $\frac{1}{3}$ *Metze,* það er þeim mun stærra en pottur, að 27 *Qvart* eru nákvæmlega mældir 32 pottar danskir.

2. Þýzkaland.

a. Peningar.

Peningareikningurinn hefur verið mjög margbreyttur, en er að líkjast hinum prússneska.

b. Vigt og mál.

Í tollsambandinu í Prússaveldi og norðurhluta Þýzkalands er haft pund það, sem kallað er tollpund, og vegur $\frac{1}{2}$ *kilogramm* franskt eða 1 pd. danskt. 100 tollpund eru talin 1 *Centner.*

Fetið er þar hið rínlenzka eða danska fet; vigt og mál eru því eins og í Danmörku.

3. England.

a. Peningar.

Á Englandi eru gullpeningar hafðir fyrir gjaldeyri, en silfurpeningar að eins álitnir sem smápeningar, og er enginn skyldur til að veita móttöku meira fje í silfurpeningum, en nemur ákveðnu verði.

1 *pund sterling* (L *sterl.*) er jafnt gullpeningi, er nefnist *sovereign* (framb. *sovverín*). Eptir því sem hefur verið til þessa, að gullið sje $15\frac{1}{4}$ sinnum dýrara en silfur, þá gildir L. *sterl.* 8 rbd. 5 mörk; í silfurpeningum er það 1 rbd. 1 mark 11 sk.

1 L. *sterl.* er 20 *shillings* (*sh*).

1 sh. er 12 *pences* (*d*).

(Brjefpeningar eru til á Englandi, sem gilda 5 pd. *sterl.*, og þar um fram. Í slegnum gullpeningum eru til 10 faldir, 5 faldir og hálfir *sovereigns.* Slegnir silfurpeningar eru til, er gilda 5 *shill.* (króna), $2\frac{1}{2}$ *shill.* ($\frac{1}{2}$ króna), 1 *sh.*, 6 *d.*, 4 *d.*, 3 *d.* Eirpeningar eru og til, er gilda 1 *d.*, $\frac{1}{2}$ *d.* og $\frac{1}{4}$ *d.*

b. Vigt.

Pundið á vöruvog enska (*avoir-dupoids* framb. *avoar-dupoa*) er þeim mun ljettara en hið danska, að 97 pund ensk eru jafnþung 88 dönskum.

1 *ton* er 20 *hundredweights* (framb. *höndreduets*) eða *centner* (*cwt*).

1 *cwt* er 4 *quarters* eða 112 pund ensk.

1 ton er því 2240 pund ensk eða 6 skp. 7 lýsip. á danska verzlunarvog.

Pundið skiptist í 16 *únsíur* (*ounces* framb. *ánses*), og hver *únsía* í 16 drökmur (*drams*).

Á peninga - og lyfjavog er pundið (*troypound*) ljettara.

Á peningavog er

1 pund 12 *únsíur.*

1 *únsía* 20 *pennyweights* (framb. *penninets*).

1 *pennyweight* 24 grön (*grains* framb. *grenns*).

Á lyfjavog er

1 pund 12 *únsíur.*

1 *únsía* 8 *drökmur.*

1 *drakma* 3 *skrúplar.*

1 *skrúpull* 20 *grön.*

Pundið er því jafnþungt, hvort heldur er á peningavog eða lyfjavog; því á hvoratveggja vogina skiptist pundið í 12 *únsíur*, og *únsían* í 480 grön; en vöruvogarpundið er þeim mun þyngra, að það er 7000 lyfjavogargrön, en lyfjavogarpundið 5760 lyfjavogargrön, en þar eð vöruvogarpundið skiptist í 16 *únsíur*, en lyfjavogarpundið í 12, þá er *únsían* á lyfjavog þeim mun þyngri en

á vöruvog, að 175 *únsíur* á lyfjavog eru 192 *únsíur* á vöruvog, eða 100 *únsíur* á lyfjavog eru því nær 110 á vöruvog.

c. *M á l.*

1. Lengdarmál.

Fetið er nokkru styttra en danska fetið, svo að 69 fet ensk eru 67 fet dönsk eða rínlenzk.

1 míla er 8 *furlongs* (framb. *förrlongs).*

1 *furlong* er 40 *perches* (framb. *pertsches).*

1 *perche* er $5\frac{1}{2}$ *yards* (framb. *jards*).

1 *yard* (alin) er 3 fet, og eru því 46 *yards* 76 álnir danskar, og ensk míla er 5127 fet dönsk, svo að 19 mílur enskar eru hjer um bil 4 danskar.

1 *fathom* (framb. *faðom,* faðmur) er 2 *yards.*

1 fet er $1\frac{1}{3}$ spönn, 3 þverhandir eða 12 *inches* (framb. *intsches,* þumlungar).

2. Korn - og lagarmál.

Imperial - quarter (impiríél-) er liðugt helmingi stærri en korntunna dönsk, eða 11 *quarters* eru 23 korntunnur danskar.

1 lest er 2 *weys* (ues), eða *tons.*

1 *ton* er 5 *quarters.*

(Lestin er því svo að segja 21 tunna dönsk).

1 *quarter* er 2 *combs (komms).*

1 *comb* er 4 *bushels* (*boschels*).

1 *bushel* er 4 *pecks.*

1 *peck* er 2 *gallons.*

1 *gallon* er 2 *pottles,* 4 *quarters,* 8 *pints* eða 32 *gills* (*dsjills*).

1 *bol* er 6 *bushels.*

(1 *gallon* tekur $4\frac{2}{3}$ potta danska, eða nákvæmara, 27 *gallons* eru 127 pottar danskir. *Gallon* er einkanlega lagarmál).

4. *Frakkland.*

a. Peningar.

1 *franc* er 100 centimes (*sangtím).*

(*franc* gildir $34\frac{1}{5}$ skildinga danska. Slegnir silfurpeningar eru 5 *francs* - peningar (1 rbd. 4 mörk 11 sk.), 2 *francs* - peningar (4 mörk $4\frac{2}{5}$ sk.), 1 *franc,* $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ *franc.* Slegnir gullpeningar eru til, sem gilda 40 *francs* og 20 *francs.* 20 *francs* - gullpeningar, er voru slegnir, meðan keisarastjórnin var, heita *Napoleond'ors.* Gullið er metið $15\frac{1}{2}$ sinnum dýrara en silfur.

b. Vigt.

Vigtin er byggð á þunga vatns, sem rúmast í teningsmynduðu íláti, sem er $\frac{1}{100}$ *metre* á hvern veg; vatnið á að vera sem þjettast, við 4^{0} *C.* hita, því þá fer minnst fyrir því. Þessi þungi heitir *gramme*

(*gram*). 1000 *grömm*, eða það, sem 1 *litre* vatns vegur, heitir *kilogramme*, og það er jafnt 2 pundum dönskum.

1 *quintal* (*kengtal*) er 100. *kilogrömm*, sem og kallast *metrisk centner*.

Alls konar vörutegundir eru vegnar á sömu vog.

e. M á l.

1. Lengdarmál.

1 *metre* er 443 $\frac{3}{10}$ Parísarlínur, eða $3\frac{3}{16}$ fet dönsk, 16 *metres* eru því 51 fet danskt. Minna lengdarmál kemur fram við það, að deila með 10, og eru nöfnin á því mynduð með því að bæta framan við latínsku orðunum: *deci*, *centi*, *milli*, er þýða þá: tíundu, hundruðustu og þúsundustu parta. 1 *metre* er þannig 10 *decimetres*, 100 *centimetres*, 1000 *millimetres*. 1 *millimetre* er ekki full hálf lína í dönsku máli. Lengra mál en *metre* myndast á sama hátt með grísku orðunum: *deka*, *hekto*, *kilo*, *myrja* (10, 100, 1000, 10000). Þannig eru 10 *metres* 1 *dekametre*, 100 *metres* 1 *hektometre*, o. s. frv.; 10000 *metres* eða *myrjametre* er hafður sem vegamál (míla), og er hjer um bil $1\frac{1}{3}$ úr danskri mílu, eða nákvæmara: 64 *myrjametres* eru 85 mílur danskar.

2. Lagarmál.

Teningur, sem er $\frac{1}{10}$ úr 1 *metre* á hvern veg, heitir *litre*, er tekur líðugan pott danskan, eða 57 *litres* eru 59 pottar.

100 *litres* eru 1 *hektolitre*, sem er kornmálið, og er þeim mun minni en korntunna dönsk, að 32 *hektolitres* eru 23 korntunnur danskar.

Þessi vigt og mál Frakka, sem er mjög þægileg í reikningi, þar eð allt af hleypur á tugum, er nýkomin á fót, og ýmsar aðrar þjóðir farnar að reyna til, að leiða þessa vigt og mál inn hjá sjer. Enn helzt þó við á Frakklandi ýmislegt úr hinni eldri vigt og máli, t. a. m. Parísarmarkpund (*livre poids de marc*), sem er mjög litlu ljettara en danskt pund; það skiptist í 16 *únsíur*.

Til eldra málsins heyrir Parísarfetið *pied du roi* (*pje du roa*), sem eru 6 í 1 *toise* (*toas*) eða faðmi; Parísarfetið er litlu stærra en danskt fet.

1 *aune* (*on*) er $526\frac{5}{6}$ Parísarlínur eða hjer um bil 2 álnir danskar.

Vínmálið er *muid* (*muí*), er tekur 864 *pintes* (*pengt*); 1 *pinte* er litlu minni en pottur danskur.

5. S p á n.

a. Peningar.

Peningar eru reiknaðir

eptir *real de vellon,* sem er 34 *maravedis de vellon.* Stundum er reiknað eptir *escudos de vellon,* sem er *10 reales de vellon* (*Rvn*).

1 *pjaster* er 20 *Rvn,* 1 *Rvn.* er því $9\frac{1}{6}$ rbsk., og 1 *pjaster* er 1 rbd. 5 mörk $7\frac{1}{3}$ sk.

1 *maravedis de vellon* er því liðuglega $\frac{1}{4}$ sk. Önnur peningategund er *reales de plata antiqua* (*Rpta*), er einnig skiptist í 34 *maravedis di plata. Rpta* er næstum helmingi stærri en *Rvn.;* því 17 *Rpta* eru 32 *Rvn. Maravedis di plata* eru 375 í einum *vixl-ducat* (*ducado di cambio*), sem er þess vegna á við 1 rbd. 4 mörk 5 sk. Gullpeningarnir eru tvöfaldar *pístólur* (*Dubloner*) og ferfaldar (*Quadrupler*). Pistólurnar hafa misjafnt gildi, og eru hjer um bil jafnar þýzkum *Friðriksd'orer.* Slegnir silfurpeningar eru pjastrar, sem einnig eru misjafnir.

b. Vigt.

1 *Qvintal macho* eða hið stærra *centner* er 6 *arrobas,* en hið almenna *centner* eða *qvintal* er 4 *arrobas.*

1 *arrobas* er 25 pund (*libbras*).

1 pund er 2 merkur.

Pundið, sem kallað er Kastilíupund, er þeim mun minna en danskt pund, að 25 Kastilíup. eru 23 pd. á danska verzlunarvog. Mörkin er höfð sem gullvigt, silfurvigt og lyfjavigt.

c. Mál.

1. Lengdarmál.

1 *pie* (*fet*) er $1\frac{1}{3}$ *palmos,* 12 *pulgados* (þumlungar), 15 *dedes* eða 144 *lineas.*

3 *pies* eru 1 Kastilíu-*vara* eða alin.

1 *breza, estado* eða *toesa* (faðmur) er 3 *varas* eða 6 *pies.*

2. Kornmál.

1 *cahiz* er 12 *fanegas.*

1 *fanega* er 12 *almudes* eða *celemines.*

1 *almude* er 4 *qvartillos*

33 *fanegas* eru 13 korntunnur danskar.

Vínmálið er *cantara* eða *arroba major,* er tekur liðuga 16 potta danska.

6. *Rússland.*

a. Peningar.

1 *rubel* er 100 *kopek.*

1 *rubel* gildir 1 rbd. 2 mörk $8\frac{3}{4}$ sk.

Slegnir gullpeningar eru: dúkatar, er gilda 3 *rubler,* og *imperialer,* er gilda 10 *rubler.*

Slegnir peningar úr *platínu* eða hvítagulli eru dúkatar, er gilda 3 *rubler, dubloner,* er gilda 6, og *qvadrupler,* er gilda 12 *rubler.*

b. Vigt.

1 *berkowitz* er 10 *pud.*
1 *pud* er 40 *pund.*
1 pund er 32 lóð.
Rússneska pundið er þeim mun minna en hið danska, að 83 rússnesk pund eru að eins 68 dönsk. 1 *berkowitz* er $327\frac{3}{4}$ pund dönsk, eða 1 skippund $7\frac{3}{4}$ pund.

c. *Mál.*

1. Lengdarmál.

1 *saschén* (faðmur) er 3 *arschin* eða 7 fet ensk.

1 *arschin* er 28 þumlungar, eða 16 *werschock.* 15 *arschiner* eru 17 álnir danskar, en 10 *werschock* eru 17 þumlungar danskir.

2. Kornmál.

1 *tschetwert* er 8 *tschetwerik.*
1 *tschetwerik* er 2 *osmin.*
1 *osmin* er 2 *pajok.*
1 *pajok* er 2 *garnez.*
2 *tschetwert* eru hjer um bil 3 korntunnur danskar.
Í Kúrlandi og Líflandi er kornmálið tunna, er skiptist í 2 *loof.* Tunnan er hjer um bil eins og korntunna dönsk, þó heldur minni, því 50 tunnur danskar eru 101 *loof,* eða $50\frac{1}{2}$ tunna.

7. *Sambandsríkin í Vesturálfu.*

Peningarnir eru *dollars,* hjer um bil jafnir spánskum pjöstrum; 1 *dollars* gildir 1 rbd 5 mörk $6\frac{6}{7}$ sk. *Dollars* er skipt í 100 *cents* eða 1000 *mills.* Slegnir gullpeningar eru *eagles* (arnir) heilar, hálfar og fjórðu partar. 1 *eagle* gildir 10 *dollars,* og er því á við 2 L. *sterl.* 1 *sh.* $1\frac{2}{3}$ *d.*

Vigt og mál er hið sama og í Englandi.

